

Afrička glazba u nastavi glazbene kulture

Čajtinović, Edvin

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, The Academy of Arts Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Umjetnička akademija u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:134:582310>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
UMJETNIČKA AKADEMIJA U OSIJEKU
ODSJEK ZA GLAZBENU UMJETNOST
STUDIJ GLAZBENE PEDAGOGIJE

EDVIN ČAJTINOVIĆ

**AFRIČKA GLAZBA U NASTAVI
GLAZBENE KULTURE**

DIPLOMSKI RAD

Mentori:

doc.dr.sc. Jasna Šulentić Begić
dr.sc. Amir Begić

Osijek, 2017

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Teorijski dio	3
2.1. Osnovnoškolska nastava glazbe	3
2.2. Glazbe svijeta u nastavi glazbe.....	5
2.3. Afrička glazba	6
2.3.1. Povijest Afričke glazbe.....	8
2.3.2. Regionalna podjela Afričke glazbe.....	10
2.3.3. Afrička glazbala.....	18
2.3.4. Uloga afričke glazbe u afričkoj kulturi.....	31
3. Istraživački dio	33
3.1. Opis tijeka istraživanja	33
3.2. Istraživačka pitanja	33
3.3. Postupci i instrumenti istraživanja.....	34
3.3.1. Anketni upitnik.....	34
3.3.2. Dnevnik održanih nastavnih sati	35
3.4. Analiza podataka i interpretacija rezultata	53
4. Zaključak	61
5. Literatura	63
6. Sažetak.....	65
7. Summary	66
8. Prilozi	67

1. Uvod

*„Glazba daje dušu svemiru, krila umu,
let mašti i život svemu što postoji“
Platon*

Glazbeni odgoj vrlo je važan za razvoj kreativnosti učenika, razvoj njihovih glazbenih sposobnosti te cjeloviti interkulturalni, emocionalni razvoj učenika. Glazba unosi ljepotu i radost u svakodnevni život čovjeka, a kao odgojno sredstvo dobiva samo onda svoju pravu vrijednost ako je u skladu s općim i odgojnim ciljem našeg društva, a to znači da pridonosi razvoju tjelesnih, umnih i moralnih sposobnosti. Stvaranje interesa za glazbu zavisi o izboru glazbe, koja bi trebala svojim sadržajem i izražajnim sredstvima učenicima biti pristupačna.¹ Glazba je sastavni dio povijesti stvaralaštva, predstavlja rezultat ljudske kreativnosti u određenom povijesnom, sociološkom, filozofskom i kulturnom okruženju i izvorni dokument koji svjedoči o svakoj povijesnoj epohi. Smatra se poveznicom civilizacija prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. Politički, ekonomski i vjerski događaji utjecali su na proces, osjećanja, shvaćanja i tumačenja glazbe, način izražavanja, glazbeno stvaranje i glazbenu praksu. O važnoj i nezamjenljivoj ulozi glazbe kroz stoljeća govori prije svega bogata glazbena ostavština, ali i brojne filozofske rasprave i traktati, pa ne čudi što se glazba smatra i umjetničkom i znanstvenom disciplinom. Glazba je oduvijek bila sastavni dio čovjekova života, s različitim značenjem i svrhom: od magijskih obreda do sredstava za postizanje viših ciljeva. Uporabom različitih tehnologija na satu Glazbene kulture povećana je aktivnost učenika, te se time potječe njihov (samo)rad, dok su mediji postali izravno pomagalo i sredstvo za učenje o glazbi (Vidulin, 2013).

U ovom radu naglasak se stavlja na afričku glazbu u nastavi Glazbene kulture. Analizirat ćemo primjenu afričke glazbe u nastavi Glazbene kulture. Istraživanje se odvijalo u Osnovnoj školi „Antun i Stjepan Radić“ u Gunji. Provedenim istraživanjem nastojali smo doći do odgovora na sljedeća istraživačka pitanja: *Pokazuju li učenici zainteresiranost za*

¹ Preuzeto s: <http://www.savjetnica.com/znacenje-glazbenog-odgoja-za-svestrani-odgoj-djeteta/>

glazbe svijeta?, Kakav utisak na njih ostavlja afrička glazba?, Treba li u nastavi Glazbene kulture upoznati i pjesme ostalih kontinenata (Azije, Amerike, Australije, Europe)?

U teorijskom dijelu ovog rada bit će govora o povijesnom razvoju nastave Glazbene kulture i o pojedinim nastavnim područjima unutar predmeta. Prema Nastavnom planu i programu za osnovnu školu (2006) poseban naglasak stavlja se na otvoreni model nastave o kojem će biti riječ u radu. Taj nastavni plan i program stupio je na snagu 2006.godine i bio je sasvim nov i različit od svih dosadašnjih. „Jedino područje koje je zadano u ovom Nastavnom planu i programu jeste slušanje i upoznavanje glazbe s naglaskom na umjetničku glazbu. Sve su ostale aktivnosti pjevanje, sviranje, stvaralaštvo i notno pismo proizvoljne. U središtu pozornosti novog programa učenikova je glazbena aktivnost, a ne nastavnim sadržaj. Otvorenost programa omogućuje učitelju slobodu da kao odgovoran i mjerodavan stručnjak čini ono za što smatra da je glazbeno korisno za učenike određenog razreda. Otvorenost programa ogleda se i u slobodnom izboru nastavnog sadržaja: učitelj sam odabire pjesme koje će s učenicima obraditi, sam bira skladbe koje će slušati, slobodno odlučuje o obradbi popularne glazbe ili o tome koje će se teme iz tradicijske glazbe obrađivati u kojem razredu“ (Vidulin, 2013:204).

U okviru rada upoznat ćemo se s geografskim položajem Afrike, njenim regionalnim podjelama i raznolikim glazbenim instrumentima. Afrička glazba raznolika je kao i njene kulture i narodi, a cvjetala je u mnogim autonomnim oblicima i formirana od drugih utjecaja. Glazba je sastavni dio afričkog etničkog života. Uloga glazbe i plesa čvrsto je utkana u život Afrikanaca i isprepliće se sa svakim aspektom njihovog života.

U okviru istraživačkog dijela ovog rada provedeno je istraživanje u Osnovnoj školi „Antun i Stjepan Radić“ u Gunji. Istraživanje se odvijalo tijekom drugog polugodišta u školskoj godini 2016./2017. u petom i šestom razredu tijekom kojega je vođen dnevnik praćenja. Također, u okviru istraživanja učenici su poslije održanih nastavnih sati bili anketirani.

2. Teorijski dio

2.1. Osnovnoškolska nastava glazbe

„Nastava glazbe u osnovnoj školi oduvijek se smatrala estetskom disciplinom par excellence. Ipak, u njoj, takvoj kakva je danas, tj. u nastavi zasnovanoj na konceptu aktivnoga dječjeg muziciranja, ima vrlo malo mogućnosti za pravi estetski odgoj. Glazbene aktivnosti učenika u razredu: opismenjivanje, pjevanje, sviranje, stvaralaštvo i stjecanje muzikoloških znanja, nije moguće podići na estetsku razinu jer su za takvo što potrebni uvjeti – u prvom redu, broj sati – kojima osnovna škola ne raspolaže. Jedina aktivnost s mogućnosti kretanja po estetskoj razini jest slušanje glazbe, što znači da je mogućnost estetskog odgoja u nastavi glazbe upravo proporcionalna s količinom vremena posvećenog toj aktivnosti. Svoje pretenzije za estetskim glazbenim odgojem, nastava glazbe u općeobrazovnoj školi ne može, dakle, ostvariti na konceptu aktivnog muziciranja nego na konceptu slušanja i upoznavanja glazbe“ (Rojko, 2012:22). Glazbeni se odgoj razvijao u onolikoj mjeri koliko i samo školstvo. U razdoblju od 14. do 18. stoljeća bilo je nešto škola u kojima je bilo samo pjevanje, osobito po gradovima Istre i Dalmacije, ali one su bile namijenjene samo aristokratskoj djeci. U drugoj polovici 19. stoljeća, točnije 1874. godine, u općim pučkim školama Školskim zakonom je predviđeno pjevanje. Crkveno i svjetovno pjevanje bilo je propisano za pučke škole školskim zakonom 1888.godine. Nastava se svodila na pjevanje, ali je programom bilo predviđeno i glazbeno opismenjivanje, koje se ostvarivalo u zavisnosti o osposobljenosti učitelja. Pjevanje je redovito bilo u osnovnoškolskom planu, najčešće je to bilo pjevanje po sluhu narodnih i crkvenih napjeva. Od 1926.godine predmet pjevanje bio je vrlo sličan današnjoj nastavi glazbe u nižim razredima osnovne škole. Vodili su ih učitelji i crkveni orguljaši. U učiteljskim školama se učilo pjevanje (solfeggio s teorijom), elementi harmonije, povijest glazbe, metodika glazbene nastave, violina ili klavir. Težište nastave sastavljalo se na solfeggio i teoriji, a kvaliteta nastave ovisi o sposobnosti učitelja.

Poslije drugog svjetskog rata nastave glazbe se nije mnogo razlikovala. U osnovnoj školi predmet se javlja pod nazivom Pjevanje u planovima iz 1944. godine i zatim u svakom novom nastavnom planu i programu. Predmet je imao jedan sat tjedno, dva puta po 30 minuta, a svodilo se na pjevanje po sluhu. 1951. godine prvi put se spominje naziv Muzički odgoj koji

se odnosio samo na glazbenu nastavu u višim razredima. Izmjena nastavnog plana i programa uslijedila je 1984. godine i predmet je dobio naziv Glazbena kultura. Nastavni plan i program iz 1991./92. godine koncepcijski se uglavnom ne razlikuje od plana i programa koji mu je prethodio, osim po tome što je deideologiziran, što su zadaci nastave značajno reducirani i što su izvršene neke manje, gotovo beznačajne promjene u sadržaju i njegovu redoslijedu. Broj nastavnih sati ostao je isti. „U glazbenoj nastavi u osnovnoj školi može se govoriti o nekoliko nastavnih područja: glazbenom opismenjivanju, pjevanju (po sluhu i po notama), glazbenom stvaralaštvu, sviranju, stjecanju muzikoloških znanja i slušanju glazbe. Tim područjima, koja se odnose na nastavu u razredu, pridružuje se pjevanje u zboru i, ponegdje, sviranje u orkestru – najčešće tamburaškom“ (Rojko, 2012: 23).

Otvoreni program nastave glazbe nastao u okviru HNOS-a, stupio je na snagu školske godine 2006/2007. nakon što je prethodnu školsku godinu bio na eksperimentalnoj primjeni na pet posto škola u Hrvatskoj (Rojko, 2012). U središtu pažnje novoga programa jest učenikova glazbena aktivnost a ne nastavni sadržaj. Važnije je da učenik pjeva, nego da nauči pjevati baš neku određenu pjesmu, važnije je da učenik pažljivo, koncentrirano, sluša glazbu pa makar i ne zapamtio naslov skladbe i njezina autora. „U činu pjevanja (bilo koje dobre i primjerene pjesme) i slušanja (bilo koje dobre i primjerene skladbe), na licu mjesta doživljava se i uči glazba, obogaćuje učenikov emocionalni svijet i izoštruje njegov umjetnički senzibilitet“ (Rojko, 2012: 133). „U otvorenom modelu zadana je aktivnost slušanje glazbe i usvajanje muzikoloških sadržaja, dok izabranu aktivnost bira sam učitelj prema svojim sklonostima ili u dogovoru s učenicima u skladu s njihovim interesima. Izabrana aktivnost može biti pjevanje, sviranje, stvaralaštvo, rad na musicalu ili nešto drugo“ (Šulentić Begić, 2006: 98).

Prema Nastavnom planu i programu za Glazbenu kulturu (2006) godine zadaća pjevanja pjesama u prvom redu je pjevanje kao takvo, a ne (samo) učenje pjesme. Također, „prema novom nastavnom planu i programu nastavu glazbe prožimaju dva načela: psihološko i kulturno-estetsko. Prema psihološkom načelu, učitelj treba osluškivati učeničke želje, jer učenici vole glazbu i žele se njome baviti. Ako učenici više vole pjevati, treba im pružiti više pjevanja, ako vole više svirati ili izvoditi glazbene igre, treba im omogućiti više sviranja. Poanta je u tome da je to isključivo u funkciji zadovoljavanja učeničkih želja jer su glazbene koristi od takvih aktivnosti vrlo male, gotovo nikakve. Kulturno-estetsko načelo polazi od toga da učenike treba pripremiti za život, tj. razvijati glazbeni ukus učenika kako bi postali

kompetentni korisnici glazbene kulture. Takvim se korisnikom može postati jedino aktivnim slušanjem i upoznavanjem glazbe“ (Šulentić Begić, 2015: 2). Pjevanje je aktivnost koja je tijesno povezana i s psihološkim i s kulturno-estetskim načelom nastave glazbe (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006: 66). Naime, radi se o aktivnosti koju djeca vole, ali i tijekom koje upoznaju i usvajaju umjetničke i narodne pjesme te razvijaju svoje glazbene sposobnosti. Sviranje je glazbena aktivnost koja se tijesno povezuje uz pjevanje s obzirom da djeca ritamskim udaraljka ili pomoću različitih dijelova tijela izvode ritam i takt naučenih pjesama ili neke tipične ritamske motive kao pratnju naučenoj pjesmi. Slušanje i upoznavanje glazbe ima vrlo značajnu ulogu u estetskom odgajanju učenika odnosno u izgrađivanju kriterija za vrednovanje glazbe različite stilske provenijencije. Ta je aktivnost povezana s kulturno estetskim načelom koje prožima nastavu Glazbene kulture (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006: 66, prema Dobrota i Ćurković, 2016).

2.2. Glazbe svijeta u nastavi glazbe

Današnja nastava glazbe na svim stupnjevima školovanja najvećim dijelom orijentirana je na tradiciju zapadnoeuropske umjetničke glazbe. Iz povijesnog prikaza razvoja glazbe može se vidjeti da su mnogi narodi sudjelovali u njezinu razvoju. Interkulturalno glazbeno obrazovanje uvodi učenike u raznolikost glazbenih zvukova, pomaže im u spoznaji kako u svijetu postoje brojne sofisticirane glazbene kulture i da je zapadna klasična glazba samo jedna od njih. Upoznavanjem nacionalne glazbe i glazba svijeta učenici će izgraditi odnos prema vlastitoj kulturi, razumjeti i prihvatiti druge kulture te razviti kulturnu svijest i interkulturalnu kompetenciju. Pri tomu, najvažniju ulogu u razvoju učenikove interkulturalne kompetencije ima nastavnik koji i sam mora biti interkulturalno kompetentan. „Škola i obrazovanje predstavljaju jedan od najvažnijih i najosjetljivijih čimbenika u prenošenju znanja i razvoju stavova prema drugima i društvu u cjelini, ljudskim pravima i životu uopće“ (Piršl i sur, 2007 prema Dobrota i Kušćević, 2008: 261). „Glazbena nastava predstavlja nezamjenjivo sredstvo u kultiviranju estetskog odgoja učenika. Njezin utjecaj počinje još u predškolskim i osnovnoškolskim ustanovama, a srednjoškolska je nastava samo logičan nastavak cjelokupnog procesa. Pohađajući kvalitetno koncipiranu nastavu glazbe, mladi čovjek postaje istinski zaljubljenik u glazbu i, što je još važnije, razvija interni sustav vrijednosti za procjenjivanje glazbe različite provenijencije“ (Dobrota, 2007: 119). „Ciljevi

tradicijske glazbe uključuju razvoj samopoštovanja i vlastitog identiteta, te otvorenost prema drugima i drugačijima“ (D. Drandić, 2010: 97).

Tradicijska glazba obično je čvrsto vezana uz određenu regiju i kulturu. Svrstavamo je u izvornu glazbu, glazbu koja je specifična za neki kraj, u čemu je poseban svaki dio na planetu koji se očituje različitosti svog vokalnog i instrumentalnog muziciranja. Tako se narodi Afrike razlikuju od naroda Amerike ili Azije tj. Orijenta (orijentalni instrumenti, arapska kultura), egipatska glazba i indijska glazba od Europe (antička glazba, grčka glazba, rimska glazba) ili naših seoskih bećaraca ili sviranja tambure, gusli, šargijae ili saza.²

Kada se govori o afričkoj glazbi, pojam „tradicionalna glazba“ koristi se za obilježja afričke glazbe prije kolonizacije kontinenta europskih zemalja, koja je bila najrasprostranjenija tijekom kasnog devetnaestog stoljeća. Ovo predkolonijalno razdoblje bilo je ispunjeno društvenim promjenama. Velika afrička carstva i kraljevstva nastala su i iščeznula, ali mnoge njihove tradicije i kulture još uvijek prevladavaju sve do današnjih dana u brojnim afričkim selima. Unatoč svojoj raznolikosti, tradicionalni afrički glazbeni oblici dijele zajedničke osobine. Naglasak se stavlja na ritmove, a ne na melodiju i harmoniju. Ponavljanje se upotrebljava kao princip organiziranja na kojem se gradi improvizacija. Afričku glazbu uglavnom izvode grupe glazbenika, često koriste polifoniju, poliritam i responzorijalni stil glazbe.³

2.3. Afrička glazba

Afrika je po veličini drugi kontinent na Zemlji. Ime mu potječe od Rimljana koji su Afrikom zvali svoje posjede u današnjoj Tripolitaciji i Tunisu. Samo porijeklo imena ima više tumačenja: od feničanski *afar* (*prašina*), grčki *aphrike* (*bez hlada*) ili latinski *aprica* (*sunčano*). Smatra se da je Afrika kolijevka čovječanstva koju su već prije oko 3,5 milijuna godina naseljavali preci današnjeg čovjeka.⁴

Glazba je u Africi oduvijek bila sastavni dio svakodnevnog života. Postoje političke pjesme, ljubavne pjesme, pjesme koje pripovijedaju, obredna glazba, glazba koja prati

² Preuzeto s: https://sh.wikipedia.org/wiki/Tradicijska_muzika

³ Preuzeto s: http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Music_of_Africa

⁴ Preuzeto s: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=702>

pjevanje i glazba koja opija nevjerojatnim ritmovima i izvanrednom tehnikom. Malo je toga zapisano, tako da se umijeće sviranja prenosi s koljena na koljeno unutar obitelji ili zajednice. Afrička glazba temelji se na ljudskom glasu. Pjevači i instrumentalisti često prate i oponašaju jedni druge. Obično jedan pjevač otpjeva stih na što mu zbor odgovara te se naizmjenice dopunjuju. Takav stil pjevanja korijen je vuče iz pjesama koje su se pjevale tijekom poljskih radova. Zbor se često njiše ili pleše, a melodiju prati i ritmičkim udaranjem dlanom o dlan.⁵

U Africi je neprirodno odvojiti glazbu od plesa ili tjelesnog kretanja. Isto tako, sviranje afričkih glazbala uključuje različite kombinacije pokreta tijela. Suvremena popularna glazba u Africi služi primarno zabavi. Na njezino oblikovanje snažno su utjecali izvanafrički čimbenici, primjerice europsko crkveno pjevanje i vojnički ansambli puhača, srednjoamerički plesni obrasci (*rumba*, *son* i dr.) i popularna glazba zapada. Potkraj 20. stoljeća mnogobrojni afrički popularnoglazbeni stilovi postaju svjetski poznati (primjerice ganski *highlife*, nigerijski *juju*, kongoanski *soukous* ili kamerunska *makossa*). Određeni broj afričkih skladatelja povezuje u svojim djelima afričku tradicijsku glazbu i skladateljske tehnike umjetničke glazbe zapada. U Africi je stvaranje glazbe vrlo često kolektivno, što uključuje organiziranu suradnju u kojoj izvođači jednakopravno doprinose. Osim poliritamskih i polimetrijskih postupaka, melodijske fraze često nadopunjavaju jedna drugu i to različitim početnim i završnim točkama, bilo u antifonom odnosu „poziva i odgovora“ ili u preklapajućem odnosu koji daje polifoniju.

Afričkom glazbenom scenom dominiraju muški izvođači. Povijesno gledano, afričke žene rijetko su uzimale instrumente u ruke i češće su se oslanjale na svoj glas. Ipak, vjerojatno se može reći da su žene odigrale ključnu ulogu u očuvanju afričke kulture pa se ni glazba ne smatra izuzetkom. Melodije koje su pjevale žene imale su jednaku važnost kao i pripremanje hrane, rađanje i podizanje djece. Glazba je u Africi, ma kako se to nama činilo čudnim, jedna od najosnovnijih društvenih aktivnosti svih članova zajednice.⁶

⁵ Preuzeto s: <https://e-kako.geek.hr/kultura/kako-se-razvijala-africka-glazba/>

⁶ Preuzeto s: <https://www.britannica.com/art/African-music/Musical-structure>

2.3.1. Povijest Afričke glazbe

Opće je poznato da je afrička glazba tijekom stoljeća prošla česte i odlučujuće promjene. Ono što se danas naziva tradicionalnom glazbom vjerojatno je vrlo različito od afričke glazbe u prošlim vremenima. Pojedinaac kao glazbenik, njegov stil i kreativnost, odigrali su važnu ulogu. Materijalni izvori za proučavanje afričke glazbene povijesti obuhvaćaju arheološke i druge objekte, slikovne izvore (stijene, knjige ilustracija, crteži, slike), usmene povijesne izvore, pisane izvore (bilješke na terenu, natpisi na arapskim, afričkim i na europskim jezicima), glazbene natpise, snimke zvuka, fotografije i filmske vrpce.

Slika 1. vjerojatno potječe iz subarhanskog doba neolitskog lovca (oko 6000. – 4000. godine p.n.e.) i vjerojatno je jedna od najstarijih koja prikazuje vezu između glazbe i plesa u Africi. Ukrašavanje i stil kretanja podsjećaju na plesne stilove koji se još mogu naći u mnogim afričkim kulturama.

Slika 1. Stijensko slikanje plesne izvedbe, Tassili-n-Ajjer, Alžir

Kao posljedica migracija i ispreplitanja različitih stilova u Africi i miješanja sa stranim kulturama, specifične osobine afričke glazbe često su vrlo neobične. Ekstremno udaljena područja u Africi mogu imati slične, čak identične osobine, dok susjedna područja mogu imati različite stilove. Stil višestrukog pjevanja u trozvucima u Obali Bjelokosti je vrlo sličan, ako ne i identičan stilu Ngangela, Chokwe i Luvala naroda u istočnoj Angoli što je vrlo iznenađujuće jer su ta dva područja vrlo udaljena. Druga povijesna zagonetka je prisutnost praktički identičnih stilova i instrumenata između Makonde i Makua naroda sjevernog Mozambika i nekih naroda Obale Bjelokosti i Liberije.

Postojeći povijesni izvori afričke glazbe i plesa su brojni. Ponekad se povijesni podatci mogu dobiti neizravno istraživanjem izvan Afrike, osobito u Latinskoj Americi. U 18. i 19. stoljeću kopneni dijelovi Angole nisu bili izravno dostupni Europljanima. No, glazba i ples tih područja postaju neizravno dostupni, budući da su europski istraživači vidjeli afričke zatočenike kako sviraju glazbene instrumente u zemljama Novoga svijeta. U Brazilu, primjerice, glazba *candomblé* religije može biti izravno povezana s obrascima *orisha* u 18. i 19. stoljeću. Afričku glazbu kakvu danas poznajemo oblikovale su i promjene u ekologiji kontinenta koje su tjerale ljude u druge zemlje i time stvarale promjene u njihovoj umjetnosti. Na primjer, sušenjem Sahare stanovništvo se kretalo prema jugu i tada je dolazilo do ispreplitanja stilova domorodaca i doseljenika.⁷

2.3.1.1. Afrička glazba u 21. stoljeću

Suvremena Afrička glazba razvija se sve više, a nacionalni glazbeni stilovi pojavili su se diljem kontinenta. Globalni glazbeni stilovi poput *džeza*, *R & B-ja*, *hip-hopa*, *kantrija* i *regea* imaju utjecaj na današnje afričke glazbenike. Uspješnim afričkim glazbenicima smatraju se oni koji uspješno uklapaju taj strani glazbeni stil s glazbenom tradicijom svoje zemlje. Hip-hop je započeo 1970.-ih među mladim crncima u New Yorku. Od 1980.-ih i ranih 1990.-ih hip-hop je došao na afričku scenu, a sada ga širom kontinenta izvode mladi afrički glazbenici. U početku, afrički hip-hop umjetnici uglavnom su oponašali svoje američke kolege. U početnom razvoju hip-hop je bio stil mladih u gornjim slojevima društva. Kako se dalje razvijao bližio se lokalnom žanru i pjevao se na lokalnom jeziku. U Južnoj Africi tekstovi hip-hop-a iskorišteni su kako bi izrazili borbu mladih protiv aparthejda. Rege je dosta zastupljen u Africi. Utjecaj regea čvrsto se ukorijenio na afričkom tlu nakon koncerta Boba Marleya za potporu nezavisnosti Zimbabvea u Harareu 1980. godine. Glavna središta ovog stila su Južna Afrika, Obala Bjelokosti i Nigerija. Zvuk je usklađen s aktualnim trendovima afričke glazbe, a bendovi često eksperimentiraju s uporabom tradicionalnih glazbenih instrumenata.

⁷ <https://www.britannica.com/art/African-music/Musical-structure>

Glazbeni pokret *World music* također je prisutan i u Africi. Ovaj pokret uključuje glazbenike koji eksperimentiraju sa širim korištenjem afričkog glazbenog sastava i instrumenata pomiješanog s inozemnim stilovima glazbe.⁸

2.3.2. Regionalna podjela Afričke glazbe

U Africi žive različite glazbene kulture, pa je nemoguće govoriti o afričkoj glazbi kao cjelini. Južni je rub Sahare granica između dvaju raznovrsnih tradicija, arapske (berberske) na sjeveru te crnačke na jugu. Sjeverna Afrika mora se promatrati sasvim odvojeno. U tim krajevima islamske kulture prevladava kromatika, nasuprot dijatonicici i pentatonicici crnačke glazbe. Glazba Etiopske visoravni razvijala se pod utjecajem starokršćanske i židovske muzike. Madagaskar je povezan s indonezijsko–malajskom kulturom. Duboke razlike postoje i u glazbi koja se obično naziva „crnačkom“. Glazba Bušmana ima vrlo malo srodnosti s glazbom Bantu crnaca ili s glazbom Somalijaca. Zbog međusobnih i vanjskih utjecaja ne mogu se povući stroge granice između različitih glazbenih izraza afričkog kontinenta. Nasuprot arapskoj glazbi koja njeguje formu varijacije, glazba afričkih Crnaca ima kratke, sažete rečenice koje se ponavljaju. Uobičajeno je izmjenjivanje ansambla i solista u instrumentalnoj i vokalnoj glazbi. Glazbene forme i vrste iste su kao i u narodnoj glazbi drugih kontinenata: recitativ, pjesma bez instrumentalne pratnje, zborna pjesma, rondo, instrumentalni preludij i interludij. Katkad se u pjesmu ili recitativ umeće govor, često uz instrumentalnu pratnju. Za razliku od Orijenta, afrička glazba nema organizirani ljestvični sistem. Također, na čitavom kontinentu mogu se naći mnogobrojni tragovi pentatonike. Ritam u afričkoj glazbi slobodan je i improvizirajući. On je svakako autonomniji od europskih ritmova, tj. može biti samostalan, bez melodije ili harmonije. Nijansiranje i gradacije, koje glazbenici postižu na ritmičkim instrumentima, ostavljaju ponekad utisak kako ritam ima melodijsko obilježje. Afrička poliritmija, odnosno ritmička polifonija, zvuči europskom uhu isprva kao ritmička anarhija, ali pažljivija analiza razotkriva upravo metronomsku točnost svakog zasebnog ritma i njihove cjeline (Muzička enciklopedija, 1958).

⁸ http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Music_of_Africa

Premda je Afrika južno od Sahare veliko područje s raznovrsnim glazbenim izrazima, zajedničke su značajke njezine glazbe sljedeće:⁹

- ritmička izrazitost i korištenje slobodnih ritmova,
- tijesna povezanost glazbenog zvuka i plesnog pokreta,
- funkcionalnost glazbe u odnosu na posao,
- obred,
- kolektivno sudjelovanje,
- ponavljanje i variranje kratkih melodijskih odlomaka,
- višeglasje,
- responzorijalnost (obrazac „poziv i odgovor“ podrazumijeva naizmjeničnu izvedbu solista i skupine),
- tonski sustav nalik dijatonskom,
- postojanost tema.

2.3.2.1. Zapadna Afrika

Dok su se sinkretički popularni glazbeni oblici razvili u cijeloj Africi, posebno su rano procvjetali u zapadnoj Africi, djelomično zbog relativno fleksibilne britanske kolonijalne politke koja je tolerirala ili čak promovirala rasnu interakciju i akulturaciju. Tendencija afričke popularne glazbe može se podijeliti na sljedeće: pjesme bazirane na gitari koje sviraju mali ansambli, s dužim tekstovima koji sadrže društveni komentar i priču, i s druge strane plesnu glazbu koju sviraju veći sastavi, često s limenim instrumentima i s manjim naglaskom na tekst. U evoluciji highlife-a, ove su se dvije tradicije razvile u više ili manje paralelnom obliku i utjecale su jedna na drugu, dok su u isto vrijeme zadržavale svoju individualnost.

⁹ http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Music_of_Africa

Palm-wine glazba bila je izrazito popularna i nearistokratska glazba povezana, kao što i njeno ime sugerira, s lučkim tavernama koje su nudile jeftina pića i neformalnu glazbu. Od 1930.-ih do ranih 1950.-ih, palm-wine i highlife sastavi su postali brojni. Tipični palm-wine highlife sastav sastoji se od vokala kojeg prate jedna ili dvije gitare, bas i jedna ili dvije udaraljke, konga, bonga ili sličnog bubnja.

Razvoj plesnih bendova s limenim instrumentima nastao je paralelno s highlifeom temeljenom na gitari, ali se oslanjao na elitu, a ne na radničku klasu. Najraniji zabavni plesni sastavi razvili su se iz vojnih i crkvenih sastava i specijalizirali su sviranje europskih valcera i *quickstepa* za britanske i domaće elitne društvene događaje. Možda bi bilo točnije smatrati evoluciju plesnih sastava highlifea ne toliko kao afrikanizaciju limene glazbe nego kao pozapadnjačenje afričke glazbe. Utjecaj džeza bio je vidljiv u višeglasju, instrumentaciji i solo pjevanju. U kasnim pedesetima električna gitara počela je dominirati highlife-om, a sastavi temeljeni na trubama dodali su gitare ili su postepeno nestajali. Dok sam highlife nastavlja neku vrstu slabijeg postojanja, on je doprinijeo razvoju nekoliko regionalnih vrsta koje nastavljaju biti popularnima. One uključuju *makossu* iz Kameruna, *milo jazz* iz Searra Leonea, *afro-beat* i *rokafil jazz* iz istočne Nigerije.

Daleko najvažniji srodnik highlife-a je nigerijski *juju*. Korijeni juju-a, iako nejasni, navodno su u gitarskoj glazbi, glazbi za bendžo i ukulele koje su se pojavljivale u Nigeriji od 1920.-ih i u tradicionalnijem stilu nazvanom *kokoma*. Do kasnih četrdesetih juju se obično svirao u barovima u kojima su bili muškarci i to u obliku kvarteta koji se sastojao od dva pjevača s bendžom i pratnjom udaraljki. Tempo juju pjesama nešto je sporiji od highlife-a i izvodi se u tradicionalnim nigerijskim prigodama kao što su krunidbe plemenskih vođa i na sahranama. Druge juju pjesme često veličaju nekog sveca ili javnu osobu, ali od ranih sedamdesetih uobičajeniji su tekstovi koji govore o društvenoj problematici. Religiozni tekstovi su također vrlo česti jer su mnogi juju glazbenici kršćani (Manuel, 1988).

2.3.2.2. Cape Verde

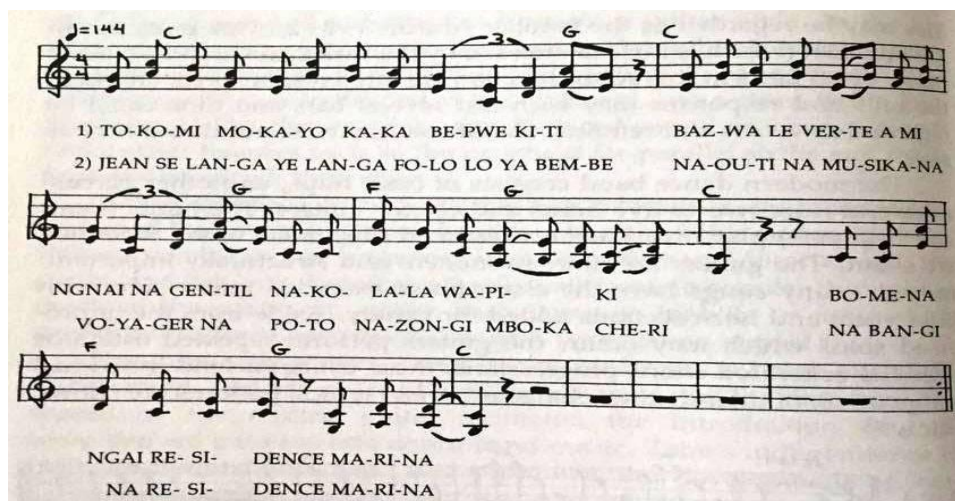
Zanimljiva periferna glazbena regija je Cape Verde, mali arhipelag kod obale zapadne Afrike. S obzirom da je bio portugalska kolonija pet stoljeća, Cape Verde je razvio osobitu glazbenu kulturu pod mješavinom afričkog i brazilskog utjecaja. Većina stanovnika su

potomci zapadnoafričkih robova koje su Portugalci doveli na nenastanjene otoke. U skladu s tim, stanovnici Cape Verdea zadržali su dosta afričkog utjecaja u svojoj kulturi i jeziku (afro-portugalski kreol). U isto vrijeme, značajna kolonijalna prisutnost i važnost otoka kao trgovačke luke doprinijelo je razvoju osobite mješavine glazbenih i kulturnih utjecaja. Može se reći da se glazba u Cape Verdeu sastoji od afričkih i europskih stilova od kojih su se neki razvili u popularnu glazbu. Najvažniji stil koji je nastao iz europskih stilova je *morna* koja se smatra izrazom nacionalne kulture. Tipična morna pjeva se u umjerenom tempu u četvrtinskoj mjeri. Izvode ju solo pjevač kojeg prati ansambl žičanih instrumenata uključujući violinu, gitaru, violu s 12 žica i *cavaquinho* koji je poput ukulelea. Vjeruje se da je morna nastala u ranom 19. stoljeću, moguće pod utjecajem brazilske *modinha*. U 1960.-ima pojavila se *coladeira* kao živahniji oblik morne. Coladeira se izvodi u brzom tempu uz ples (Manuel, 1988).

2.3.2.3. Centralna Afrika

Glazba centralne Afrike, posebno regije Konga, bila je utjecajnija u samoj Africi od bilo kojeg drugog regionalnog stila. Od ranih 1960.-ih, glazba Konga preplavila je zapadnu, istočnu i čak južnocentralnu Afriku, često na štetu lokalne glazbe. U prvoj polovici dvadesetog stoljeća relativno fleksibilne britanske kolonijalne politike promovirale su evoluciju sinkretičkih oblika poput jujua i highlifea. U regiji Konga je razvoj lokalne popularne glazbe bio neznatan. Međutim, u ranim pedesetima glazbeni su stilovi Konga iznenada procvjetali i uskoro počeli vršiti utjecaj u susjednim regijama. U kasnim pedesetima električna je gitara postala moderna u cijeloj Africi. Gitaristi Konga, kao i ostatka kontinenta, koriste čisti, piskutavi zvuk sličan zvuku iz trbuha (za razliku od recimo iskrivljenog zvuka *heavy metal* roka). Kubanski utjecaj, posebno *rumbe*, prodirao je u glazbu plesnih bendova Konga u 1950.-ima i ranim 1960.-ima. U kasnim 1960.-ima, *soukous*, jedan od nekoliko regionalnih plesnih ritmova, pojavio se kao dominantni stil u Kongu.

Vokalni stil glazbe Konga također je dosta osebujan. Melodije su obično vrlo visoke, takve da pjevači pjevaju u gornjim granicama svojih mogućnosti (Slika 2.).

Slika 2. Melodijski stil Konga

Većina *soukous* pjesama pjeva se na lingali, dominantnom jeziku u glavnom gradu Kinshasi, gdje se nalazi većina studija za snimanje. Soukous je dominantna popularna glazba u cijelom Kongu. Međutim, mnogi sastavi tražili su inspiraciju u drugim regionalnim tradicionalnim stilovima koje su zatim prilagodili modernoj instrumentalizaciji. (Manuel, 1988).

2.3.2.4. Istočna Afrika

Izraz istočna Afrika obično podrazumijeva Keniju, Tanzaniju, Ugandu, Ruandu i Malavi. Područje ima oko 70 milijuna stanovnika i etnički i kulturno su različiti iako dijele zajedničko britansko kolonijalno naslijeđe. Ovdje je zamjetan utjecaj urbanih glazbenih stilova Konga. Najranija glazba koja se mogla čuti na uvoznim gramofonima na navijanje obično je bila indijska, ali su do četrdesetih najpopularniji stilovi bili kubanskog podrijetla kao i afrička glazba nastala iz kubanske glazbe (afro-kubanska).

Glazba iz Konga nastavila je snažno utjecati na glazbu gitare i glazbu plesnih sastava. Uganda, Kenija i Tanzanija bile su preplavljene kongoanskim izbjeglicama koje su bježale od rata u Kongu ranih '60.-ih. Neke izbjeglice bili su glazbenici koji su se nastanili u istočnoj

Africi i obično su dominirali urbanom glazbenom scenom. Ipak, pojavili su se karakteristični regionalni stilovi pod utjecajem lokalne tradicije i vanjskih utjecaja. Tekstovi pjesama istočne Afrike, posebno kenijski stilovi, često su spominjali suvremene društvene probleme, kao i u drugim dijelovima Afrike. Tekstovi su ili hvalili političke vođe i pokrete ili su komentirali probleme poput nezaposlenosti ili mijenjanja društvenih običaja (Manuel, 1988).

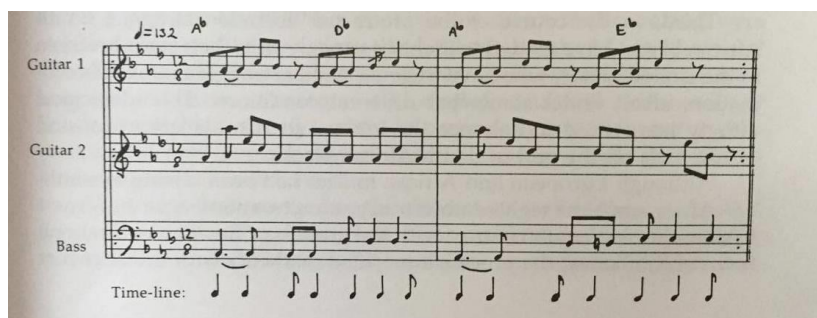
2.3.2.5. Etiopija

Etiopija posjeduje jedno od afričkih najbogatijih kulturnih naslijeđa, koje uključuje osobitu i vitalnu suvremenu glazbenu scenu. Glazbe zapadne i južne regije imaju slične afinitete kao i crni subsaharski stilovi, dok oni na sjeveroistoku odražavaju arapski utjecaj. Međutim, većina etiopske glazbe dijeli određene osobne stilističke značajke koje su nastale primarno od nacionalnog glazbenog naslijeđa. Ovaj stupanj stilističkog jedinstva u lingvističkoj različitosti posebno je vidljiv u stilovima popularne glazbe. Etiopska popularna glazba se, kao i u mnogim drugim zemljama, razvila kao stilizacija tradicionalne svjetovne plesne glazbe. Posebno važan izvor bila je glazba koja se pjevala na vjenčanjima i drugim svečanostima uz pratnju lire i bubnja.

Oko ranih 1960.-ih se pojavio urbani popularni stil baziran na ovoj tradicionalnoj plesnoj glazbi. Izvodio se u noćnim klubovima, privatnim zabavama i vjenčanjima i nadalje širio na radio i na kraju na ploče. Takva glazba naziva se *zemenawi* (moderna) nasuprot *bahlawiju* (tradicionalna). Zemenawi glazba ovog razdoblja zadržava sve spomenute karakteristične značajke plesne glazbe, ali zamjenjuje liru zapadnim instrumentima poput harmonike, saksofona i trube, a tekstovi pjesama imaju različite teme (Manuel, 1988).

2.3.2.6. Južnocentralna Afrika

Podatci o urbanoj popularnoj glazbi u Mozambiku, Angoli, Zambiji i Zimbabveu relativno su oskudni. Karakteristični nacionalni gitarski stil Mozambika kombinira elemente glazbe Konga, Južne Afrike, Portugala i Brazila. Popularna glazba iz Angole bila je podvrgnuta istim ekonomskim i kulturnim nedaćama kao i u Mozambiku i odražava neke iste stilističke utjecaje. Popularan stil je *merengue*, koji ima sličnosti s imenjakom iz Dominikanske Republike. Brazilski utjecaj primjetan je u nekim modernim stilovima iz Angole. Ni Zimbabwe nije bio imun na utjecaje iz Konga i Južnoafričke Republike, ali je ipak njegovao jedinstveni nacionalni stil popularne glazbe. Plesni bendovi u Zimbabveu koriste *mbiru* i druge tradicionalne instrumente ili imitiraju mbiru na električnoj gitari i stoga glazba sličí *soukousu* (slika 3.) iz Konga (Manuel, 1988).

Slika 3. Elementi glazbe iz Konga

2.3.2.7. Južna Afrika

Popularna glazba u Južnoj Africi dosta se razlikuje od one u ostatku Afrike jer se razvila u jedinstvenim društveno-povijesnim uvjetima. Najvažnija razlika između glazbe Južne Afrike i druge afričke popularne glazbe je što su vanjski utjecaji u južnoafričkoj glazbi bili uglavnom afroamerički, a ne iz Kube ili Konga.

Jedan stariji stil koji je nastao u kasnom 19. stoljeću među pripadnicima srednje klase bila je *makwaya*. Makwaya je bio vokalni stil koji je na različite načine integrirao europske harmonije nastale iz himni ili elemenata regtajma s tradicionalnim ritmovima. U tridesetim godinama popularna južnoafrička glazba nastavila je biti pod istim utjecajem trenutnih američkih trendova, posebno dok su ploče i radio pojačali širenje afroameričke glazbe. Regtajm i *minstrel* su kao modeli ustupili mjesto *swing* džezu. Crnačka srednja klasa također je razvila ukus za glazbu plesnih bendova dok je osuđivala marabi kulturu i makwaya koncerte. Stoga se u urbanoj Južnoj Africi uzdizao „gradski džez“ kao stil plesnog benda. On je primarno nastao iz swinga big benda u stilu Counta Basie-a. Ipak, većina crnaca nije si mogla priuštiti skupe limene instrumente, a mnogi si nisu mogli priuštiti ni odlaske na mjesta gdje su svirali plesni sastavi. Stoga se u četrdesetim i pedesetim godinama razvila provincijalna verzija gradskog džeza koja je bila poznata pod nazivom *kwela*. Kwela se mogla izvoditi u različitim instrumentalnim i vokalnim oblicima. U originalnom i najskromnijem obliku kwelu su na ulicama i na neslužbenim plesovima izvodili mladi glazbenici koji su svirali na jednoj vrsti flaute (*penny whistle*). Kada je glazbena industrija pokazala zanimanje za ovaj stil producenti su dodali gitare (akustične i električne), bas, saksofon, klavir i druge instrumente kao pratnju penny whistle sviračima. Popularnost kwele širila se u susjedne države sve do Kenije.

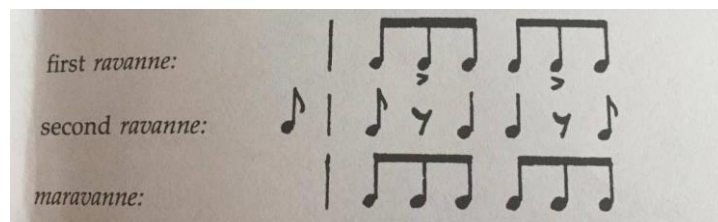
Valja spomenuti i stil *mbube*. Mbube obično pjeva grupa od osam ili devet muških pjevača bez instrumentalne pratnje, često u okviru cjelonoćnog natjecanja s drugim grupama. Većina se bazira na jednostavnim harmonijama i pjeva u srednjem do sporom tempu. U zdanjima desetljećima ovaj je stil probio put uglađenijim stilu *iscathamiya*. Nešto popularniji i komercijalno uspješniji od mbubea je *jive* koji označava glazbu vokalne grupe koju prati ritam sekcija. Jive se često sastojao od verzije američkih swing hitova koji se pjevaju na afričkim jezicima. Jive, za razliku od mbubea, mogu pjevati i ženske grupe (Manuel, 1988).

2.3.2.8. Madagaskar i Mascarena otoci

Madagaskar je primarno nastanjen ljudima indonezijskog i afričkog podrijetla. Njegova glazbena tradicija već je dugo vremena različita od one njegovih susjeda na afričkom kontinentu. Uporaba violine i harmonike postala je uobičajena u ansamblu. Moderna urbana glazba zadržala je nekoliko značajki tradicionalne lokalne glazbe.

Otoci Mascarena sastoje se od Mauricijusa, Reuniona, Rodriguesa i nekoliko manjih atola. U 18. stoljeću otoci su bili kolonizirani od Francuza koji su uvozili robove iz istočne Afrike i Madagaskara da rade na plantažama šećera. Naposljetku, Britanci su okupirali Mauricijus i pod njihovom se vladavinom uselio veliki broj Indijaca, što je doprinijelo mješovitoj rasi i demografskom i kulturnom karakteru otoka. Mauricijus je postao neovisna država 1968. dok je Reunion ostao francuska kolonija. Uveliko se uživalo u zapadnjačkoj i indijskoj glazbi, ali je jednako popularna bila i otočka domaća glazba nazvana *sega*. Ona postoji i u modernom i tradicionalnom obliku (Manuel, P, 1988).

Glazbeno, najkarakterističniji aspekt *sege* je njezin ritam (Slika 4).

Slika 4. Ritam *sege*

2.3.3. Afrička glazbala

Glazba i ples imaju značajnu ulogu u životu afričkog naroda, bilo da je riječ o svakodnevnom, ritualnom ili ceremonijalnom životu. Najčešće u ovim prigodama sudjeluje cijela zajednica jer su razvijene razne vrste grupnog muziciranja u obredima, ritualima i svetkovinama. Pri tomu, glazba afričkih naroda ima posebna melodijska i ritmička svojstva.

Afrika je kontinent gdje se mogu vidjeti svi stupnjevi u razvoju glazbenih instrumenata, od najjednostavnijih do najrazvijenijih. Zato i postoji vrlo široka lepeza najrazličitijih instrumenata. Po raznolikosti svojih glazbenih instrumenata Afrika je odmah iza Azije. Mnogi instrumenti dosta su bliski arhaičnim instrumentima Oceanije, Južne Azije i Indijanske Amerike. Gotovo kod svih afričkih plemena održali su se do danas vrlo primitivni instrumenti kao što su se održali i prastari pogrebni obredi i spiljsko slikarstvo. Takvi instrumenti postoje usporedo s instrumentima razvijenijih kultura, a vrlo su profinjene izrade. Ima instrumenata koji proizvode gotovo nepodnošljivo jake zvukove, ali i takvih koji se jedva čuju. Razlike u dinamičkoj gradaciji mnogo su veće nego u europskoj glazbi. U skupnom sviranju izbor instrumenata nema posebnu važnost i stvaraju se najraznolikije kombinacije. O izboru instrumenata odlučuje ili njihovo magijsko značenje ili prigoda. U principu, svaki instrument može sudjelovati u orkestru, osim katkad onih, koji su siromašni zvukom kao *lûk* (njem. Musikbogen, franc. arc musical) ili *zanza*. Idiofoni su sljedeći instrumenti: *ksilofon* (tipičan instrument afričkih Crnaca) i mnoge njegove varijante; *zanza* koja se sastoji od drvene ploče ili sanduka s nizom pričvršćenih metalnih ili drvenih jezičaca koji se trzaju; *drvene klepetaljke*, jedna vrsta sistuma nazvana *wasamba*; svakovrsne čegrtaljke, zvona, drveni i zemljani bubnjevi i veliki broj bubnjeva presvučenih kožom. Aerofoni su sljedeći instrumenti: *olifanti*, razni instrumenti iz reda flauta, klarineta, oboa i trumpeta (uzdužna i poprečna flauta, Panova frula, *algaita*, *zummarah*). Kordofoni su sljedeći instrumenti: običan luk, razne varijante citre, harfe, lutnje i lire te instrumenti koji se sviraju lukom (Slika 5.), a donijela ih je u Afriku arapsko-islamska kultura (Muzička enciklopedija, 1958).

Slika5. Elmina, Gana, afrički kordofon, tip rezonatorskog luka

Među glazbalima dominiraju idiofoni i udaraljke, a ponegdje istaknutu ulogu imaju aerofonska i kordofonska glazbala. Posebno su zanimljivi tzv. bubnjevi koji govore, pomoću koji se ponegdje prenose poruke i izvodi poezija.

Osim što se koriste u kulturnim i ritualnim prilikama i za razonodu, glazbeni instrumenti u Africi služe i za komunikaciju. Zapravo, to se javlja u onim dijelovima afričkog kontinenta gdje postoji sistem zvučne signalizacije zasnovan na direktnom prijenosu jezičnih elemenata preko glazbenog izraza. Najčešće je to među onim plemenima koja nemaju pismo i šalju svoje poruke putem govornih bubnjeva, odnosno zviždećih signala (za ovakav način komunikacije najkorisniji su bubanj, zvono, zviždalka i truba). Postoji još jedna vrsta komuniciranja putem glazbenih instrumenata, a to je s pretcima i natprirodnim bićima posredstvom maski. Koji će se instrument upotrijebiti ovisi o vrsti maske i rituala, ali obično postoje posebni instrumenti za muškarce, a posebni za žene, kao i posebni svirači koje se pojavljuju uz te maske.¹⁰

2.3.3.1. Membrafoni instrumenti

Membranofoni su instrumenti koji proizvode zvuk vibracijskom membranom. Najčešći tip membranofona, bubnjevi, koriste se i kao melodijski i ritmički instrument i pojavljuju se u različitim oblicima i veličinama. Afrika ima široku paletu bubnjeva koji mogu poslužiti u brojnim različitim ulogama od kojih neke nisu prvenstveno glazbene. Njihova proizvodnja često je obilježena ritualom i simbolikom, a njihova uporaba može biti ograničena na specifične prilike. U mnogim društvima samo ih muškarci mogu koristiti. U drugim mjestima određene bubnjeve koriste samo žene (Vende, Sotho i Tswana u Južnoj Africi). Tehnike sviranja znatno se razlikuju: neki bubnjevi udaraju se golim rukama, drugi s ravnim ili zakrivljenim štapovima. Ponekad nalazimo i *frikcijske* bubnjeve, kao što je ingungu koji se koristi u obredima Zubinih djevojaka. Osim na jugu, bubnjevi kontrastnih visina i tonusa često se sviraju u ansamblima, sa ili bez drugih instrumenata, kao pratnja plesu. Iako je

¹⁰ Preuzeto s: http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Music_of_Africa#Musical_instruments

- *Bara*

- Tradicionalni bubani etnične skupine Bamana iz Malija. Premier mu je približno 60 cm

¹² Prreuzeto: <http://drumtidam.info/afro-kutak/hardver/1568-zapadno-afri-instrumenti>

- *Dunun*

Bas bubnjevi iz Gvineje. Postoje 3 dununa: dununba, sangba(n) i kenkeni. Ovi bubnjevi ne moraju se svirati zajedno. Ako postoji samo jedan dun svirač, on svira sangbu, najvažniji bubanj u ovoj grupi ili kombinaciju 2 bubnja: dununbe i sangbe. Dununba ima najdublji zvuk, a kenkeni najviši. Uz dunun se svira i zvono kenken. Dunun bubnjevi su ključni instrumenti, jer drže ritam i podržavaju plesača.¹³

- *Tama (ntama)*

Tama je bubanj s dvije kože i tanjim srednjim dijelom. Drži se ispod pazuha tako da bubnjar rukom mijenja napetost kože. Svira se zakrivljenom palicom u jednoj ruci i prstima druge ruke na istoj koži. Poznat je i pod nazivom „talking drum“ (Slika 6.). Naime, njegovi zvukovi podsjećaju na neke afričke jezike.¹⁴

- *Siko*

Siko dolazi iz graničnog područja između Gvineje i Siera Leonea gdje živi etnička skupina Temine. Siko je ravan, četvrtasti bubanj izrađen od drveta učvršćenog u okvir. Kozja koža je fiksno učvršćena na okvir. Siko se svira sjedeći na podu pri čemu se bubanj drži između nogu ili stojeći sa sikom u jednoj ruci pri čemu se svira tankom palicom u drugoj ruci. Obično se svira nekoliko sikoja različitih veličina; rolin, wamban, toublok, baba, solo.¹⁵

- *Krin*

Krin je instrument iz obalnog dijela na jugu Gvineje. Sličan instrument, *kele*, koristi se u šumskim područjima Gvineje. Krin je cilindričan bubanj izrađen od drveta na kojem su urezani utori. Svira se drvenim palicama udarcima po utorima i gornjoj površini između utora. Njegova dužina je najmanje 30 cm, a promjer 20 do 40 cm. Drvo je potpuno izdubljeno i krajevi krina ostaju otvoreni. Utori su različitih dužina. Nekada su to bili bubnjevi kojima su se prenosile poruke na daljinu. Danas se krin koristi kao melodijski instrument među udaraljka.¹⁶

¹³ Preuzeto: <http://drumtidam.info/afro-kutak/hardver/1568-zapadno-afri-instrumenti>

¹⁴ Preuzeto s: <http://drumtidam.info/afro-kutak/hardver/1568-zapadno-afri-instrumenti>

¹⁵ Preuzeto s: <http://drumtidam.info/afro-kutak/hardver/1568-zapadno-afri-instrumenti>

¹⁶ Preuzeto s: <http://drumtidam.info/afro-kutak/hardver/1568-zapadno-afri-instrumenti>

- *Filendunun*

"Vodeni bubanj" izrađen od polovice velike tikve i napunjen vodom do tri četvrtine u koju je postavljena polovica manje tikve. Bubanj se svira na plutajućoj tikvi golim rukama ili drvenim štapićima čiji su krajevi pojačani tkaninom ili čak malim tikvicama. Sviraju ga isključivo žene kod vjenčanja, za vrijeme obreda inicijacije ili mlade djevojke tijekom Ramazana.¹⁷

2.3.3.2. Kordofoni instrumenti

Kordofoni su glazbala koja proizvode zvuk vibriranjem žica. Široko su zastupljeni u Africi. Postoji više vrsta ovih glazbala.¹⁸

- *Glazbeni lukovi*

Postoje tri vrste glazbenih lukova: lukovi s posebnim rezonatorom, lukovi s priloženim rezonatorom i usta-luk. *Usta-luk* (Slika 7.) oblikovan je od strune koja je pričvršćena na oba kraja fleksibilnim vrhovima tako da stup oblikuje luk koji se sastoji od strune. Struna se drži u ustima i udara na mjesto duž svoje duljine. Usta pomažu u promjeni jačine izvornog zvuka. Lukovi s više od jedne strune su rijetki.

Slika7. Usta-luk, Nigerija

¹⁷ Preuzeto s: <http://drumtidam.info/afro-kutak/hardver/1568-zapadno-afri-instrumenti>

¹⁸ Preuzeto s: http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Music_of_Africa#Musical_instruments

- *Kora*

Kora je višestuki rezonator i jedan je od najvažnijih glazbenih instrumenata u Zapadnoj Africi (Slika 8.). Kora potječe iz XIII. stoljeća i predstavlja drevni instrument Mandingo kraljevskog dvora. Za kora kažu da je "afrička harfa". Izrađena je od drvenog vrata koji prolazi kroz poluloptu rezonatora. Tijelo je izrađeno od polovice velike tikve (promjera približno 50 cm). Otvoreni dio prekriven je kožom koja je učvršćena na tijelo. Kora ima 21 žicu koje su raspoređene u dva reda: 11 za lijevu ruku i 10 za desnu ruku. Kožni obruči na vratu omogućuju zatezanje, odnosno ugađanje žica. Kora se drži u rukama i svira se palcima i kažiprstima. Često se svira sama ili prati pjevanje. Prema tradiciji, 21 žica predstavlja život djeteta: sedam za oživljavanje prošlosti, sedam za oživljavanje zvuka sadašnjosti, sedam za pozivanje budućnosti. Prema drugoj tradiciji, sedam žica predstavlja oca, sedam majku i sedam djeteta.¹⁹

- *Lutnja*

Lutnja je trzalački žičani instrument sa žicama koje leže paralelno s vratom koji je savijen, ima pragove i dubok okrugli stražnji dio. Lutnja ima nježan i profinjen zvuk. Evolucija lutnje dovela je do izgradnje glazbala različitih oblika i različitih ugađanja zbog promjene u broju žica i čitavog sustava. U Africi se upotrebljava nekoliko vrsta različitih lutnja.²⁰

- *Ngoni*

Ngoni je lutnja, vrsta male gitare, s izduženim tijelom preko kojeg je napeta koža. Na njoj su tri žice, prije izrađivane od dlake konjskog repa, a danas su od najlona. U Bamana regijama ngoni ima četiri žice. Žice su napete na vratu i učvršćene pomoću kožnih prstena (slično kao kod kore). Ngoni je savršen dodatak kori uz čiju pratnju pripovjedači govore o slavnim događajima.²¹

¹⁹ Preuzeto s: http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Music_of_Africa#Musical_instruments

²⁰ Preuzeto s: <https://www.britannica.com/art/African-music#toc57066>

²¹ Preuzeto s: <http://drumtidam.info/afro-kutak/hardver/1568-zapadno-afri-instrumenti>

- *Harpa luta*

Karakterističan instrument za narod Zapadne Afrike je harpa luta. Njene žice leže u dva paralelna reda dižući se na obje strane okomitog mosta koji ima usjek za svaku žicu. Dugi vrat prolazi kroz veliki polukuglasti rezonator prekriven kožnim sondiranim stolom.²²

Slika 2. Gambijska kora

- *Bolon*

Bolon je zakrivljena harfa izrađena od velike tikve i ima tri žice (Slika 9.). U Mandingo glazbi bolon je „bas“. Izvorni naziv je *soron* i svira se stojeći. U prošlosti, svirač bolona je prvi ulazio u osvojeno selo, a danas se često svira kod večernjih okupljanja.²³

Slika 3. Bolon

- *Citra*

Citra je žičani instrument u obliku pravokutne plitke kutije na kojoj je razapeto 30-45 žica. Njihova distribucija i zastupljenost u Africi ograničena je na sjeveroistok. U Etiopiji i Eritreji pojavljuje se u dva oblika: velika *beganna*, s osam do deset žica i tijelom u obliku

²² Preuzeto s: <https://www.britannica.com/art/African-music#toc57066>

²³ Preuzeto s: <http://drumtidam.info/afro-kutak/hardver/1568-zapadno-afri-instrumenti>

kutije (odgovara drevnoj grčkoj kitari) i manji *šarovski kril* s tijelom u obliku zdjele (nalik grčkoj liri). *Litungu*, s četiri do osam žica i različitih veličina, koristi se u Južnom Sudanu, Ugandi i Keniji.²⁴

- *Harfa*

Harfe su zastupljene na pojasu sjeverno od ekvatora, točnije od Ugande do Mauritanije. Sve afričke harfe (poput onih iz drevnog Egipta) klasificirane su kao otvorene harfe budući da imaju vrat i rezonator s držačem nosača, ali nedostaju potpornji stubovi za dovršetak trokuta. U većini slučajeva ugrađen je neki oblik zujanja. Primjeri su *predanga* iz Ugande (Slika 10.) i *ardin* (Mauritanija).²⁵

Slika 10. Ugandski glazbenik koji svira zvonoliku harfu

2.3.3.3. Aerofoni instrumenti

Afrički instrumenti uključuju niz aerofona koji proizvode zvuk strujanjem zračnog stupa najčešće kroz cijev instrumenta. Tri široke kategorije afričkih aerofona su:

- flauta,
- *reed* cijevi,
- trube i rogov.

²⁴ Preuzeto s: <https://www.britannica.com/art/African-music#toc57066>

²⁵ Preuzeto s: <https://www.britannica.com/art/African-music#toc57066>

Svi su jednako zastupljeni, osobito u južnoj Africi među Sanom i susjedim narodima.²⁶

- *Flauta*

Iako flaute mogu biti načinjene od ljuske trske, završetka životinjskog roga ili tikvica, najčešći materijal koji se koristi za izradu flauta je bambus. One mogu biti otvorene ili zatvorene, mogu se svirati u vertikalnim ili horizontalnim (poprečnim) položajima. Iako je većina afričkih flauta napravljena s velikim brojem rupa (od dvije do šest), neke flaute se izrađuju s jednom rupom. Broj rupa napravljen je tako da se može koristiti tehnika melodijskog zvuka poznata kao *hocket*. Koristeći *hocket* tehniku melodije su oblikovane od svake flaute koje daju jednobojne tonove u melodijskom lancu. U raznim afričkim područjima flaute se sviraju u paru ili u kombinaciji s drugim instrumentima.²⁷

- *File*

File je drvena flauta s tri ili četiri rupe. Često je umotana u tkaninu i ukrašena školjkama. Nekada su je svirali kovači kod taljenja željeza. Postoje dva naziva: *numu – file* (flauta kovača) i *kon-file* (flauta lovaca). Tehnika sviranja je specifična po tome što svirač „pjeva iz trbuha“ dok istovremeno puše i tako proizvodi jedinstven zvuk.²⁸

- *Reed cijevi*

Križni klarinet ili reed cijevi koriste se diljem zapadnoafričke savanske regije od Gvineje do Kameruna. To su jednosmjerne cijevi izrađene od šupljih kukuruza ili sirove stabljike ili trske. Jednostruki i dvostruki klarinet nalazimo u južnom Sudanu. Konični dvosmjerni instrumenti tipa oboe širili su se oko sjeveroistočnih i sjeverozapadnih rubova Afrike gdje god se ukorijenio islam.

- *Trube i rogovi*

Trube su izrađene od raznih materijala i široko su zastupljene u Africi. Osim svoje glazbene uporabe neke služe i za signalizaciju. U istočnoj i središnjoj Africi instrumenti su često izrađeni od tikvica, drveta, kože, rogova ili kombinacije tih materijala. U povijesnom kraljevstvu Bugande (sada dio Ugande), trube su bile dio kraljevske tradicije.

²⁶ Preuzeto s: http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Music_of_Africa#Musical_instruments

²⁷ Preuzeto s: <https://www.britannica.com/art/African-music/Musical-structure>

²⁸ Preuzeto s: <http://drumtidam.info/afro-kutak/hardver/1568-zapadno-afri-instrumenti>

2.3.3.4. Idiofoni instrumenti

Idiofoni instrumenti stvaraju zvuk vibracijom bez pomoći vibrirajućih struna, membrane ili trske. Tu pripadaju ksilofon i različiti instrumenti iz grupe udaraljki. Kod idiofonih instrumenata zvuk se dobija udarcem jednog instrumenta o drugi (činele, kastanjete), zatim udarcem o instrument (triangl, zvono, ksilofon) i trzanjem (drombulje). Idiofoni uključuju i melodijske i ritmičke instrumente te spadaju u najbrojniju vrstu instrumenta koji su zastupljeni u Africi. U zavisnosti od materijala od kojih se prave, mogu se podijeliti na metalne i drvene. Na glazbenoj osnovi mogu se podijeliti na instrumente koji se uglavnom koriste za ritam ili melodiju.²⁹

Slika 11. Marimba, meodijski idiofon (Malawi)

- Ritmički idiofoni

Među velikim brojem nemelodijskih ritmičkih idiofona najčešći i široko rasprostranjeni su čegrtaljke i klepetaljke. Vrsta zvečke *sistrum*, koja ima malene ploče labavo zakačene na štapovima, važan je instrument u koptskim i etiopskim crkvama (poznat je u Etiopiji), a također se koristi i u Gvineji. Od mnogih zvečki koje su rasprostranjene širom Afrike mogu se izdvojiti dvije grupe koje se najčešće, a to su zvečke koje se drže u rukama i trzajem proizvode zvuk i one koje se nose na tijelu koje svoj zvuk proizvode pokretima tijela svirača.

²⁹ Preuzeto s: http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Music_of_Africa#Musical_instruments

Postoje i drugi idiofoni kao što su narukvice od metala ili štapić koji je prošao kroz sušenu voćnu ljusku i služi za stvaranje ritmičkog zvuka.

Šablone i cijevi s pečatom također tvore još jednu kategoriju idiofona (u ovom slučaju idiofoni potresa). Ovi štapići i cijevi drže se u ruci svirača i izvode se tako da se drže pod kutom i udaraju pod zemljom ili kamenim pločicama. Ponekad se drže tri cijevi u isto vrijeme, a svaka od njih proizvodi drugačiji ritam. *Adenkum* (dugačka tikva otvorena na jednom kraju kako bi se omogućila rezonancija) idofon je s kopčom koji se obično svira u vertikalnom položaju udarajući po tlu.

Također postoje dvije osnovne vrste idiofona koje se mogu koristiti za sviranje melodije: *overra* ili *sansa* („ručni glasovir“) i ksilofon i marimba (Slika 11.). *Overra* je napravljena uređivanjem stupnjevito niz traka (drvo ili metal) na ravnoj ploči smještenih unutar rezonantne tikvice ili kutije. Posebnost instrumentu daju komadići metala ili lanca morskih školjaka ili drugih manjih predmeta radi stvaranja buke.

U Africi se mogu razlikovati dvije izrazito različite vrste ksilofona: jedna ima slobodne, nepovezane ključeve, a druga ima fiksne ključeve. S ksilofonima slobodnog ključa koji se nalaze u dijelovima zapadne i istočne Afrike, labave ploče mogu se položiti preko ispupčenih nogu svirača ili ih se podupire na trupcima ili slamnatim snopovima, ponekad iznad rezonantnog otvora. U Ugandi i Kongu (Kinshasa) od dva do šest svirača mogu nastupiti zajedno na istom instrumentu. Ksilofoni s fiksnim ključevima su složeniji. Ksilofonski ansambl je uobičajen u nekim područjima, osobito u Mozambiku, gdje su zabilježeni *timbila* orkestri do 40 ksilofona od šest različitih veličina.³⁰

Slika 12. Donji dio balafona iz Gvineje

³⁰ Preuzeto s: <https://www.britannica.com/art/African-music/Musical-structure>

- *Bala*

Bala (Slika 13.) je ksilofon izrađen od drvenih štapića različitih veličina ispod kojih su postavljene tikve kao rezonatori. Cijela konstrukcija je montirana na okvir. Postoje dvije vrste bale: *jelibalani* ili *malinka balani* (mala bala, odnosno Malinka bala) iz Gvineje i *syenara bala* ili *senufo bala* iz Bamana, Segou i Wasolon regije. Bala se svira palicama koje su na vrhu pojačane gumenom oblogom. Ovaj romantični instrument simbolizira ljubav i prije svega se svira na svadbenim svečanostima.³¹

Slika13. Bala

- *Wasamba*

Wasamba je izrađena od drvene palice savijene pod kutom (Slika 14.). Svaki dio palice je dužine približno 20 do 30 cm. Jedna palica koristi se kao ručica, a na drugoj se nalazi 10 do 20 pločica različitih veličina izrađenih od tikve. Svira se u paru tako da pomične pločice udaraju jedna u drugu. Wasamba se koristi tijekom obreda obrezivanja i inicijacije. Kod tih obreda ne može se bilo tko približiti mladićima i zato wasamba označava njihovu prisutnost strancima i prolaznicima.³²

Slika14. Wasamba

³¹ Preuzeto s: <http://drumtidam.info/afro-kutak/hardver/1568-zapadno-afri-instrumenti>

³² Preuzeto s: <http://drumtidam.info/afro-kutak/hardver/1568-zapadno-afri-instrumenti>

2.3.4. Uloga afričke glazbe u afričkoj kulturi

Glazba je odigrala važnu ulogu u afričkoj kulturi. Kada se koristi pojam glazba u kontekstu afričke kulture, tada to obavezno podrazumijeva i ples. Za razliku od mnogih zapadnih civilizacija, u afričkoj kulturi glazba i ples znače mnogo više od zabave. U afričkoj kulturi pleše najčešće zajednica ili grupa i to s određenom svrhom. Ideja utilitarizma sugerira da vrijednost neke stvari ovisi o njezinoj uporabi, a ne o njezinoj ljepoti. Utilitarnost afričke glazbe primjenjuje se u svim aspektima života kao što su rođenje, poljoprivredne aktivnosti, nacionalne ceremonije, ratni pohodi, vjerske ceremonije i ceremonije za mrtve. Stotine različitih afričkih plesnih stilova iz različitih etničkih skupina spojene su zajedno sa stilovima europskog plesa. Zbog važnosti plesa u svakodnevnom životu Afrikanaca u njihovoj domovini, mnogi stanovnici koji su bili porobljeni nastavili su koristiti ples kao način da zadrže svoje kulturne tradicije i povežu se sa svojom domovinom. Robovi koji su odvedeni u kolonije u Južnoj Americi, Karibe, Španjolsku i Portugal dobili su mnogo više slobode za primjenu plesne tradicije od onih koji su bili odvedeni u Sjevernu Ameriku. Nažalost, mnogi vlasnici sjevernoameričkih robova zabranili su im izvoditi većinu svojih tradicionalnih plesova. Ipak, afrički robovi pronašli su načine prilagodbe svog plesanja i nastavili tradiciju što je ipak izazvalo određene promjene u plesovima. Na primjer, budući da im je bilo zabranjeno podizati noge, robovi su stvorili pokrete koji su uključivali micanje stopalima i pomicanje kukova i tijela.

Povijesno gledano, nekoliko je čimbenika utjecalo na plemensku glazbu Afrike. Glazba je bila pod utjecajem jezika, okoliša, različitih kultura, politike i pokreta stanovništva. Svako afričko pleme razvilo se u drugom području kontinenta, što znači da su jeli drugačiju hranu, suočavali se s različitim vremenskim uvjetima i da su došli u kontakt s različitim plemenima. Nadalje, svako društvo nije nužno djelovalo pod istom vlašću, što je također značajno utjecalo na njihove glazbene stilove. Putem glazbe djeca ne samo da stječu glazbeno obrazovanje nego i sveobuhvatnu pripremu za život. U početnom stadiju svog života djeca slušaju glazbu, ali kako odrastaju sve više se bave sudjelovanjem u glazbenim događanjima zajednice. Nije neuobičajeno za trogodišnju i četverogodišnju djecu da izrađuju svoje prve instrumente, kao što su okvirni bubnjevi (napravljeni od okvira prozora ili životinjskog krzna) i zatim počnu imitirati starješine. Zajedničko poznavanje glazbe objašnjava zajedničku prirodu (kasnije afroameričke) umjetnosti oblika, gdje visoka razina sudjelovanja osigurava

prostor za individualni glazbeni izraz. Glazbene senzibilnosti se aktiviraju, razvijaju i pojačavaju širokom primjenom jezika, gdje jedna riječ može imati nekoliko značenja ovisno o visini ili fleksibilnosti za koju se primjenjuje. U mnogim područjima Afrike djeca nauče razlikovati razlike u glazbenom zvuku putem jezika.

Glazba također služi funkcionalnoj svrsi u pravnim, političkim i povijesnim okolnostima. U nekim područjima ona je odigrala istaknutu ulogu u održavanju zakona i reda. Tužitelj bi često pjevao svoj slučaj i presuda bi bila donesena prema kvaliteti njegove izvedbe, bez obzira na krivnju ili nevinost. Kao i kod većine tradicionalnih društava, glazba je bila društveno kontrolirana od vlasti. Tradicionalne glazbene aktivnosti nastajale su u privatnim i rekreacijskim okolnostima. Tradicionalne uloge često su bile kruto propisane u pogledu općeg okvira, odgovornosti i izvedbe glazbe. Spontane instrumentalne i vokalne pjesme i dalje uživaju veliku slobodu izražavanja. Primarna funkcija glazbe u Africi je komunikacija. Omogućuje sudionicima da „govore“ s Bogom. U takvoj komunikaciji riječi su neadekvatne i nemaju snagu. U kombinaciji s izvedbom i raznim instrumentima glazba sadrži moć prenošenja osjećaja ili emocija. U tradicionalnom afričkom društvu, s naglaskom na iskustvo i uključenost zajednice, glazba je ostala bitna za institucionalni život.

Radio i izdavačka industrija imali su ključnu ulogu u razvoju afričke popularne glazbe. Ploče su se prodavale u Africi još od 1970. godine. U sljedećem desetljeću, multinacionalne tvrtke otvorile su podružnice duž cijelog kontinenta proizvodeći lokalnu glazbu za afričko tržište. Zapadnoafričke izdavačke kuće bile su posebno aktivne u Nigeriji i drugim dijelovima engleskog govornog područja. Unatoč različitostima i raširenoj popularnosti afričke popularne glazbe, treba naglasiti da u mnogim područjima moderna sinkretička glazba nastavlja igrati samo ograničenu ulogu u glazbenom životu. Stoga, čak i u Gani, malenoj zemlji sa živahnom glazbenom pop scenom, veliki postotak stanovništva ima samo ograničeni pristup radiju.³³

³³ Preuzeto s: http://artsites.ucsc.edu/igama/2%20-%20Encyclopedia/e-LEGAM%20Content%20Files/C%20-%20FAAISCJ/01_Chapter1.pdf

3. Istraživački dio

3.1. Opis tijeka istraživanja

Istraživanje je provedeno tijekom školske 2016./2017. godine u *Osnovnoj školi „Antun i Stjepan Radić“* u Gunji. Svrha istraživanja bila je utvrditi jesu li učenici zainteresirani za afričku glazbu u nastavi Glazbene kulture. Uzorak istraživanja činila su četiri razreda, od toga dva peta i dva šesta. U istraživanju je sudjelovalo 32 učenika petog razreda i 28 učenika šestog razreda ukupno 60 učenika (N=60). U ovom istraživanju opisani su *tijek nastavnih sati i zapažanje i reagiranje učenika na zvuke afričke glazbe, upoznavanje afričke kulture, zatim koliko su učenici zainteresirani za upoznavanje glazbi svijeta, kakav je utjecaj na njih ostavilo nastavno područje koje je obrađeno o afričkoj glazbi te spoznaja njihovog mišljenja o primjeni glazbe u Africi*. Nakon održanih nastavnih sati u svakom od ovih razreda učenici su ispunili anketni upitnik zatvorenog tipa koji je sadržavao sedam pitanja.

3.2. Istraživačka pitanja

Cilj istraživanja bio je uvidjeti koliko su sami učenici zainteresirani za nastavna područja koja su obrađena na satima, spoznati njihovo mišljenje i dojmove o afričkoj glazbi i kulturi u cjelini. Istraživanje je polazilo od sljedećih pitanja:

- *Pokazuju li učenici zainteresiranost za glazbe svijeta?*
- *Kakav dojam na učenike ostavlja afrička glazba?*
- *Treba li u nastavi Glazbene kulture upoznati pjesme i kulture ostalih kontinenata (Azije, Amerike, Australije, Europe)?*

3.3. Postupci i instrumenti istraživanja

Podatci su prikupljeni pomoću promatranja i anketiranja, a kao instrument istraživanja korišten je dnevnik praćenja i anketni upitnik. U istraživačkom dnevniku bilježena su opažanja nakon svakog održanog sata Glazbene kulture i reakcije učenika na obrađeni nastavni sadržaj. Istraživački dnevnik obuhvaća tri različita sata nastave Glazbene kulture u petom i tri sata u šestom razredu.

Kao drugi instrument istraživanja korišten je anketni upitnik koji se sastojao od sedam pitanja koja su uglavnom dvostrukog izbora i zatvorenog tipa. Učenici su anketni upitnik ispunili nakon posljednjeg održanog sata Glazbene kulture.

3.3.1. Anketni upitnik

U svrhu istraživanja osmišljen je anketni upitnik za procjenu učenikove zainteresiranosti za nastavu Glazbene kulture, potom kakav utisak je na njih ostavila afrička glazba koju smo uvrstili u sate Glazbene kulture. Nakon održanih sati nastave Glazbene kulture u Osnovnoj školi Antuna i Stjepana Radića u Gunji u petom i šestom razredu, učenici su ispunili anketni upitnik koji je sadržavao sedam pitanja. Anketa je zatvorenog tipa i anonimna. Anketnim upitnikom željeli smo doći do sljedećih odgovora:

- vole li učenici nastavu Glazbene kulture,
- što misle o pjesmama u udžbeniku Glazbene kulture,
- je li im se svidjela afrička glazba,
- koja od pjesama afričke glazbe im se najviše svidjela,
- što im je bilo najzanimljivije tijekom nastavnih sati,
- treba li u nastavi Glazbene kulture upoznati više afričkih pjesama,
- treba li u nastavi Glazbene kulture upoznati i pjesme s ostalih kontinenata (Azije, Amerike, Australije, Europe).

3.3.2. Dnevnik održanih nastavnih sati

Postupkom promatranja nastao je istraživački dnevnik u kojemu je bilježeno opažanje nakon svakog održanog nastavnog sata o afričkoj glazbi, a bilježena su zapažanja nastavnika i reakcije učenika. Dnevnik opažanja obuhvaća opise nastavnog sata i pripremu za nastavni sat tijekom kojih je održana nastavna jedinica o afričkoj glazbi u školskoj 2016/2017 godini.

3.3.2.1. Održani nastavni sati u petom razredu

Prvi održani sat u petom razredu

Predmet: Glazbena kultura

Razred: peti

Broj sata: 26.

Nastavno područje (tema): Pjevanje i slušanje

Nastavna jedinica: Promjena mjere – obrada

Tablica 1. Prvi održani sat u petom razredu

NASTAVNI SADRŽAJI	KLJUČNI POJMOVI
Promjena mjere – obrada <i>Dijelila se lađa</i> – obrada <i>Dijelila se lađa</i> – slušanje Oh, A Shoe, A Shoe - obrada	- pjesma - dvodobna mjera - trodobna mjera - šesterodobna mjera - promjena mjere - višeglasno pjevanje - klapsko pjevanje - glazbe svijeta - afrička glazba
ZADATCI ZA UČENIKE	ISHODI UČENJA
- pjevanje pjesama - pročitati mjere i objasniti promjenu mjere - pročitati oznaku tempa i dinamičke oznake - slušanje glazbenih primjera - prepoznati izvođače - prepoznavanje višeglasnog pjevanja - prepoznavanje klapskog pjevanja	Učenik će moći lijepo otpjevati pjesme u određenom tempu prateći dinamičke oznake. Učenik će znati prepoznati dvodobnu, trodobnu i šesterodobnu mjeru te promjenu mjere u pjesmama. Učenik će moći objasniti zašto u tradicijskim pjesmama dolazi do promjene mjere. Učenik će moći prepoznati i objasniti klapsko pjevanje i višeglasno pjevanje. Učenik će upoznati afričku kulturu (Botswana) i obilježja tradicijske pjesme s promjenom mjere.

TIJEK SATA

1. Uvodni dio sata

- Pjevati pjesme poznate od ranije: *Gle stiže svibanj*, *Da sam ptica* i *Sretnuli smo puža*.

2. Središnji dio sata

Obrada pjesme Dijelila se lađa

- Demonstrirati pjesmu *Dijelila se lađa* (pjevati i svirati klavirsku pratnju).
- Pročitati tekst pjesme i razgovarati o sadržaju.

- Utvrditi da je pjesma tradicijska iz Dalmacije. Pokazatim Dalmaciju na zemljopisnoj karti.
- Naučiti pjevati pjesmu po sluhu.
- Utvrditi dvodobnu i trodobnu mjeru te promjene istih u pjesmi *Dijelila se lađa*.
- Pročitati oznake tempa i dinamike.
- Razgovarati o ugodaju pjesme.
- Otpjevati pjesmu izražajno i lijepo u tempu prateći dinamičke oznake.

Slušanje – Dijelila se lađa, narodna iz Dalmacije

- Poslušati pjesmu.
- Prije slušanja zadati zadatak (prepoznati izvođače).
- Prepoznati izvođače (klapa).
- Prepoznati višeglasno pjevanje (klapsko pjevanje).
- Razgovarati o klapskom pjevanju koje susrećemo u obalnom dijelu Dalmacije.
- Ponovno slušanje glazbenog primjera.

3. Afrička glazba: *Oh A Shoe, A Shoe*-obrada

- Demonstrirati pjesmu *Oh, A Shoe, A Shoe* (pjevati i svirati klavirsku pratnju).
- Pročitati tekst pjesme, objasniti tekst pjesme i razgovarati o sadržaju.
- Utvrditi da je riječ o tradicijskoj pjesmi iz Afrike.
- Pokazati Afriku na zemljopisnoj karti.
- Pjesmu naučiti pjevati po sluhu.
- Utvrditi šesterodobnu i dvodobnu mjeru te promjenu istih u pjesmi *Oh, A Shoe, A Shoe*.

- Poslušati pjesmu u originalnoj izvedbi.
- Upoznati učenike s afičkom državom Botswanom. (geografski položaj, demografija, kultura).
- Otpjevati pjesmu izražajno i lijepo uz pljeskanje ritma pjesme.

4. Završni dio sata

- Otpjevati pjesme *Dijelila se lađa* i *Oh, A Shoe, A Shoe* izražajno i lijepo u grupama, kako bi se učenici trudili što ljepše pjevati.

Pitanja za provjeru razumijevanja obrađenih nastavnih sadržaja

1. Koje pjesme iz Dalmacije poznaješ od prije?
2. Koje pjesme iz Afrike poznaješ od prije?
3. Je li promjena mjere u ovim pjesmama uvjetovana tekstem?

Zapažanja na satu

Sveukupan dojam o satu afričke glazbe vrlo je pozitivan. Nakon prvog održanog sata zaključili smo da su učenici bili oduševljeni novim zvucima. Učenici su nakon sata pokazali višu razinu znanja o Africi. To se odnosi na njen geografski položaj, povijest, demografiju i regije. Afrička glazba bila im je manje poznata jer se nisu do sada susretali s njom. Prvi dojam nakon slušanja pjesme *Oh, A Shoe, A Shoe* odavao je utisak čuđenja na licu. Međutim, nakon što smo obradili sadržaj teksta, započela je zabava. Učenici su dobili zadatak osmisliti ritamsku pratnju što im je bilo jako zanimljivo. Video-zapis im se također svidio i popratili su ga uz smijeh. Nakon što smo priveli kraju obradu pjesme, uslijedila su pitanja hoće li biti još ovakvih sati i hoće li će se još slušati afrička glazba. Učenici su bili jako zadovoljni.

Drugi održani sat u petom razredu

Predmet: Glazbena kultura

Razred: peti

Broj sata: 28.

Nastavno područje (tema): Pjevanje i slušanje

Nastavna jedinica: *Dobro jutro, majka, evo zelenjaka* – obrada

Tablica 2. Drugi održani sat u petom razredu

NASTAVNI SADRŽAJI	KLJUČNI POJMOVI
<i>Dobro jutro, majka, evo zelenjaka</i> – obrada Ponavljjanje narodnih pjesama – pjevanje i slušanje <i>Jurjevska iz Bilogore</i> – slušanje <i>Rašpa, ples</i> – slušanje Tuu! Tuu! Gbovi – obrada Freespirt dance group (children from Ghana) – video-zapis	- cimbal - dvojnice - jurjevska pjesma - rašpa, ples - glazbe svijeta - afrička glazba
ZADATCI ZA UČENIKE	ISHODI UČENJA
- pjevanje narodnih pjesama - slušanje narodnih glazbenih primjera - upoznati običaj – jurjevo - prepoznati dvojnice na slici i slušno - prepoznati cimbal na slici i slušno - opisati nošnju uz sliku iz udžbenika	Učenik će moći prepoznati narodne napjeve iz Podravine. Učenik će moći slušno prepoznati jurjevske pjesme, a dvojnice i cimbal slušno i na slici. Učenik će moći lijepo otpjevati pjesme. Učenik će se upoznati s glazbom i kulturom Gane (geografski položaj, povijest kultura).

TIJEK SATA

1. Uvodni dio sata

Ponavljjanje narodnih pjesama – pjevanje i slušanje

Pjevanje i slušanje pjesama: *Dijelila se lađa, Moja diridika, Kriči, kriči, tiček.*

Zadatak za učenike: prepoznati narodni napjev, izvođače...

2. Središnji dio sata

Obrada pjesme Dobro jutro, majka, evo zelenjaka

- Demonstrirati pjesmu *Dobro jutro, majka, evo zelenjaka* (pjevati i svirati klavirsku pratnju).
- Pročitati tekst pjesme i razgovarati o sadržaju.
- Objasniti manje poznate riječi.
- Pjesmu naučiti pjevati po sluhu.
- Utvrditi da je pjesma tradicijska iz Bilogore. Pokazati Bilogoru na zamljopisnoj karti.
- Objasniti učenicima kada se i zašto pjevala ova pjesma.

Slušanje – Jurjevska iz Bilogore i Rašpa, ples

Poslušati glazbene primjere.

Prije slušanja zadati zadatak (prepoznati izvođače).

3. Afrička glazba: *Tuu! Tuu! Gbovi* – obrada pjesme

- Demonstrirati pjesmu *Tuu! Tuu! Gbovi* (pjevati i svirati klavirsku pratnju).
- Pročitati tekst pjesme, objasniti tekst pjesme i razgovarati o sadržaju.
- Utvrditi da je riječ o tradicijskoj pjesmi iz Afrike.
- Pjesmu naučiti pjevati po sluhu.
- Upoznati učenike s afičkom državom Ganom. (geografski položaj, demografija, kultura. Gana je zemlja u zapadnom dijelu Afrike, kilma tropska. Glavni službeni jezik je engleski. Gana je republika i smatra se društveno najuspješnijom zemljom u zapadnoj Africi.
- Pogledati video-zapis: *Freespirit dance group – children from Ghana* (svrha gledanja video-zapisa je da se što bolje predstavi povezanost afričke glazbe s plesnim pokretima, ganska kultura, tradicijski plesovi).

4. Završni dio sata

Otpjevati pjesme: *Dobro jutro, majka, evo zelenjaka* i *Tuu! Tuu! Gbovi*

Pitanja za provjeru razumijevanja obrađenih nastavnih sadržaja

1. Kako se dobiva ton na cimbalu?
2. Opisati dvojnice.

Zapažanja na satu

Na početku sata učenicima smo najavili da ćemo se na današnjem satu upoznati s još jednom afričkom državom i naučiti još jednu afričku pjesmu. Prilikom demonstracije pjesme (pjevanje i sviranje uz klavirsku pratnju) učenici su bili jako pažljivi i zainteresirani jer im se afrička glazba svidjela i na prethodnom satu. Nakon toga smo pročitali tekst, objasnili ga i razgovarali o sadržaju i zatim smo otpjevali pjesmu. Nakon toga pogledali smo video-zapis *Freespirit dance group – children from Ghana*. Svrha ovog video-zapisa bila je predstaviti središnji dio Ghane i djecu koja su spremna naučiti i sačuvati gansku kulturu, osobito tradicijske lokalne plesove. Na taj način afrički narod promovira afričku kulturu u lokalnoj zajednici kao i drugim mjestima, sudjelovanjem na festivalima itd. Učenici su shvatili da afrički narod ulaže napor u očuvanju raznolikosti afričkih kultura. I ovaj sat o afričkoj glazbi završen je uspješno uz zadovoljstvo učenika.

Treći održani sat u petom razredu

Predmet: Glazbena kultura

Razred: peti

Broj sata: 32.

Nastavno područje (tema): Pjevanje i slušanje

Nastavna jedinica: Obrada pjesme *Ah, što volim*

Tablica 3. Treći održani sat u petom razredu

NASTAVNI SADRŽAJI	KLJUČNI POJMOVI
<i>Blistaj, blistaj, zvijezdo mala</i> – ponavljanje <i>Školsko zvono</i> – ponavljanje <i>Ah, što volim</i> – obrada J. S. Bach: <i>Arija Ah, to je doista ugodno</i> – slušanje Senwa dedende-obrada	- pjesma - oblik trodijelne pjesme - glazbena rečenica - ritam Tafatefe - skladba - skladatelj -arija -kanon -afrička glazba
ZADATCI ZA UČENIKE	ISHODI UČENJA
- pjevanje pjesme - prepoznati glazbene rečenice - prepoznati trodijelni oblik - slušanje skladbe - pročitati o skladatelju i skladbi - prepoznati i izvesti ritam <i>tafatefe</i>	Učenik će moći lijepo i izražajno otpjevati pjesme. Učenik će moći prepoznati glazbene rečenice i trodijelni oblik u pjesmi. Učenik će moći prepoznati i izvesti ritam <i>tafatefe</i> . Učenik će moći prepoznati razliku između slušanog glazbenog primjera i pjesme. Učenici će se upoznati s afričkom glazbom i moći otpjevati kanon Senwa dedende.

TIJEK SATA

1. Ponavljanje pjesme *Blistaj, blistaj, zvijezdo mala*

- Otpjevati pjesmu lijepo i izražajno uz pratnju klavira.
- Otpjevati pjesmu uz instrumentalnu pratnju.
- U pjesmi prepoznati i ponoviti glazbene rečenice i oblik trodijelne pjesme.
- Poslušati primjere za oblik trodijelne pjesme (Klasična simfonija, 3. stavak Gavotta, Talijanska polka).

2. Ponavljanje pjesme *Školsko zvono*

- Otpjevati pjesmu kao kanon (učenike podijeliti u tri grupe).

- Pjevati uz pratnju sviranjem na metalofonu i ksilofonu.
- Obratiti posebnu pozornost na izvođenje ritma *tafatefe*.

3. *Senwa dedende*-obrada pjesme

- Demonstrirati pjesmu *Senwa dende* (pjevam i sviram klavirsku pratnju).
- Pročitati i objasniti tekst pjesme (objašnjavamo da je riječ o pjesmi kojom majka doziva djecu na objed).
- Naučiti pjesmu pjevanjem po sluhu.
- Otpjevati pjesmu kao kanon.
- S učenicima ponoviti što znaju o Gani i afričkoj glazbi (geografski položaj, demografija, kultura).

4. Obrada pjesme *Ah, što volim*

- Demonstrirati pjesmu *Ah, što volim* (pjevam i sviram klavirsku pratnju).
- Pročitati tekst pjesme i porazgovarati o sadržaju
- Pročitati oznaku tempa i oznake dinamike (dinamika: piano-mezzoforte; tempo: moderato)
- Pjesmu naučiti pjevati po sluhu.
- Tijekom pjevanja posebno paziti na dijelove gdje se javlja ritam *tafatefe*.
- Otpjevati pjesmu prateći dinamičke oznake.
- Utvrditi od koliko je glazbenih rečenica izgrađen napjev i jesu li sve glazbene rečenice različite (napjev je izgrađen od tri glazbene rečenice).
- Utvrditi trodijelni oblik i nacrtati oblikovni plan (trodijelni oblik ABA).

5. Slušanje – J. S. Bach: *Ah, to je doista ugodno* (arija)

- Najaviti slušanje skladbe.

- Pročitati tekst iz udžbenika (str. 29) i zadatke za slušanje (Od koliko je glazbenih rečenica izgrađen napjev? Jesu li sve glazbene rečenice različite?).
- Reproducirati glazbeni primjer.
- Odgovoriti na zadatke u kajdanke.
- Glazbeni primjer poslušati ponovo (utvrdi postoji li sličnost između arije *Ah, to je doista ugodno* i dječje pjesme *Ah, što volim*; usporedi oblikovni plan glazbenog primjera i oblikovni plan pjesme).

Pitanja za provjeru razumijevanja obrađenih nastavnih sadržaja

- Što je glazbena rečenica?
- Od čega se sastoji trodijelna pjesma koja ima trodijelni oblik ABA?
- Kakav je ugođaj pjesme?

Zapažanja na satu

Treći sat o afričkoj glazbi kao i prethodna dva sata izazvao je pozitivan dojam kod učenika petog razreda. Kao i na prošlim satima počeli smo demonstracijom pjesme (sviranje i pjevanje uz klavirsku pratnju). Pročitali smo i objasnili tekst pjesme. U razgovoru o pjesmi učenici su doznali da je riječ o pjesmi kojom majka doziva djecu na objed. Nakon toga pjesmu smo naučili pjevati po sluhu. Kada je pjesma u potpunosti bila naučena točno (točan ritam i intonacija) podijelili smo se u skupine i pjesmu otpjevali kao kanon. Učenici su bili zadovoljni nastavnim satom. Na kraju sata ponovili smo što su zapamtili o Gani i afričkoj glazbi, a učenici su pokazali visok stupanj znanja.

3.3.2.2. Održani nastavni sati u šestom razredu

Prvi održani sat u šestom razredu

Predmet: Glazbena kultura

Razred: šesti

Broj sata: 26.

Nastavno područje (tema): Pjevanje i slušanje

Nastavna jedinica: Glazbala s tipkama: čembalo, klavir, čelesta – obrada

Tablica 4. Prvi održani sat u šestom razredu

NASTAVNI SADRŽAJI	KLJUČNI POJMOVI
Glazbala s tipkama: čembalo, klavir, čelesta – obrada Pjevanje pjesama po izboru nastavnika, ilustrativni primjeri za čembalo, klavir i čelestu Slušanje Oh, A Shoe, A Shoe - obrada	- pjesma - čembalo - klavir - čelesta - šesterodobna mjera – ponavljanje - glazbe svijeta - afrička glazba
ZADATCI ZA UČENIKE	ISHODI UČENJA
- pjevanje pjesama - prepoznati glazbala na slici i imenovati ih - slušanje i slušno zapažanje boje zvuka pojedinih glazbala - plesanje uz glazbu	Učenik će moći lijepo otpjevati pjesme. Učenik će moći prepoznati glazbala na slici, imenovati ih i opisati. Učenik će moći tijekom slušanja glazbenih primjera prepoznati zvuk čembala, klavira i čeleste. Učenik će znati prepoznati šesterodobnu mjeru. Učenik će upoznati afričku kuturu (Botswana) i obilježja tradicijske pjesme s promjenom mjere.

TIJEK SATA

1. Uvodni dio sata

- Pjevanje pjesama poznatih od ranije: *Smokvica se zeleni*, *Ej, Smiljaniću* i *Našim šorom, Jagodom*.
- Izabrati tri pjesme koje će učenici slušno prepoznati i zatim otpjevati.
- Dotjerivanje interpretacije pjesama (izgovor teksta, tempo, dinamika).
- Pjesme pjevati grupno i solistički (pripjev – razred, strofe – solist).

2. Središnji dio sata

Čembalo – obrada

- Slušanje skladbe J. Ph. Rameau: *Tamburin*. Pokušati prepoznati glazbalo, opisati boju

zvuka, usporediti s bojom zvuka nekog glazbala koje učenici već poznaju.

- Objasniti način dobivanja tona i odrediti kojoj skupini glazbala pripada (žičana, puhaća, udaraljke).
- Pročitati tekst iz udžbenika i opisati glazbalo prema slici.

Klavir (glasovir) – obrada

- Pročitati tekst iz udžbenika i opisati glazbalo prema slici.
- Objasniti razliku između klavira i pijanina.
- Ako u razredu postoji klavir ili pijanino otvoriti glazbalo i učenicima pokazati mehaniku).
- Poslušati ilustrativne primjere za klavir iz udžbenika.
- Nakon slušanja opisati ugođaj skladbe, objasniti način dobivanja tona.

Čelesta – obrada

- Slušanje glazbenog primjera *Ples šećerne vile* P. I. Čajkovskog.
- Učenici trebaju opisati boju zvuka i usporediti s glazbalom slične boje zvuka (metalofon).
- Objasniti način dobivanja tona.

S. Joplin: *The Ragtime* i J. Lee Lewis: *Boogie Woogie* – slušanje i plesanje

- Slušanje glazbenih primjera i plesanje uz glazbu.

Afrička glazba: obrada pjesme *Oh, A Shoe, A Shoe*.

- Demonstrirati pjesmu *Oh, A Shoe, A Shoe* (pjevati i svirati klavirsku pratnju).
- Pročitati tekst pjesme, objasniti tekst pjesme i razgovarati o sadržaju.
- Utvrditi da je riječ o tradicijskoj pjesmi iz Afrike.
- Pokazati Afriku na zemljopisnoj karti.

- Pjesmu naučiti pjevati po sluhu.
- Utvrditi šesterodobnu i dvodobnu mjeru te promjenu istih u pjesmi *Oh, A Shoe, A Shoe*.
- Poslušati pjesmu u originalnoj izvedbi.
- Upoznati učenike s afičkom državom Botswanom (geografski položaj, demografija, kultura).
- Otpjevati pjesmu izražajno i lijepo uz pljeskanje ritma pjesme.

Pitanja za provjeru razumijevanja obrađenoga gradiva

- Nabroji glazbala s tipkama!
- Koja je razlika u dobivanju tona na čembalu i klaviru?
- Kako se dobiva ton na čelesti?
- Koje pjesme iz Afrike poznaješ od prije?

Zapažanja na satu

Afrička glazba ostavila je pozitivan dojam na učenike šestog razreda. U usporedbi s petim razredom, učenici šestog razreda pokazali su veće znanje o Africi kao državi i njenim glavnim osobinama (geografski položaj, demografija, regije Afrike i kultura). Ono što je zajedničko za oba razreda je to da im afrička glazba nije bila poznata od ranije. Nisu imali priliku susretati se s njom. Učenicima smo prvo demonstrirali pjesmu uz pratnju klavira i pjevanje. Prvi dojam nakon slušanja pjesme *Oh, A Shoe, A shoe* odavao je pozitivan dojam kod učenika. Zatim smo pročitali zajedno tekst i razgovarali o sadržaju. Upoznali smo osnovne karakteristike i osobine Botswane. Utvrđeno je da se radi o tradicijskoj afričkoj glazbi. Zvuci afričke glazbe su se svidjeli učenicima, a kasnije smo pjevali pjesmu uz zadatak da oni osmisle ritam. Sat je protekao brzo uz obostrano zadovoljstvo. Učenici su inzistirali na što više ovakvih sati.

Drugi sat održan u šestom razredu

Predmet: Glazbena kultura

Razred: šesti

Broj sata: 28.

Nastavno područje (tema): Pjevanje i slušanje

Nastavna jedinica: Čežnja za proljećem – obrada

Tablica 5. Drugi održani sat u šestom razredu

NASTAVNI SADRŽAJI	KLJUČNI POJMOVI
Čežnja za proljećem – obrada Pjevanje pjesama po izboru – ponavljanje 6/8 mjera – obrada J. Offenbach: <i>Barcarola</i> – slušanje Tuu! Tuu! Gbovi – obrada Video: Freespirit dance group – children from Ghana	- pjesma - skladba - 6/8 mjera - barcarola - glazbe svijeta - afrička glazba
ZADATCI ZA UČENIKE	ISHODI UČENJA
- pjevanje pjesama - sviranje ritamskim udaraljkama - slušanje glazbe - upoznavanje 6/8 mjere - upoznavanje skladbe <i>Barcarola</i>	Učenik će moći lijepo i izražajno otpjevati pjesmu uz pratnju klavira. Učenik će moći prepoznati 6/8 mjeru. Učenik će moći prepoznati skladbu <i>Barcarola</i> . Učenik će se upoznati s afričkom kulturom Gane (geografski položaj, povijest, kultura).

TIJEK SATA

1. Uvodni dio sata

- Izabrati tri pjesme koje će učenici slušno prepoznati i zatim otpjevati: *Ej, Smiljaniću, Marice, dušo, Marice, srce, Lan ćemo brati*.
- Dotjerati interpretaciju pjesme (izgovor teksta, tempo, dinamika).
- Pjesme pjevati grupno i solistički (solist – strofe, razred – pripjev).

2. Središnji dio sata

Čežnja za proljećem – obrada pjesme

- Demonstrirati pjesmu *Čežnja za proljećem* (pjevam i sviram klavirsku pratnju). Učenike upoznati s pjesmom.
- Pročitati tekst i porazgovarati o sadržaju i ugođaju.
- U pjesmi odrediti tempo i dinamičke oznake.
- Pjesmu obraditi po sluhu.
- U pjesmi uočiti novu mjeru (6/8 mjera).
- Pjesmu pjevati prateći dinamičke oznake.

Obrada - 6/8 mjera

- Pjesmu otpjevati uz lagano pljeskanje ritma.
- Objasniti 6/8 mjeru (dvodobna mjera u kojoj se doba redovito dijeli na tri jednaka dijela).
- Izvesti ritamsku tabelu pljeskanjem ili na udaraljkama.
- Razgovarati o ugođaju 6/8 mjere (ljuljanje, njihanje).

Afrička glazba: *Tuu! Tuu! Gbovi* – obrada pjesme

- Demonstrirati pjesmu *Tuu! Tuu! Gbovi* (pjevati i svirati klavirsku pratnju).
- Pročitati tekst pjesme, objasniti tekst pjesme i razgovarati o sadržaju.
- Utvrditi da je riječ o tradicijskoj pjesmi iz Afrike.
- Pjesmu naučiti pjevati po sluhu.
- Upoznati učenike s afičkom državom Ganom (geografski položaj, demografija, kultura). Gana je zemlja u zapadnom dijelu Afrike, kilma je tropska. Glavni službeni jezik je engleski. Gana je republika i smatra se društveno najupješnijom zemljom u zapadnoj Africi.

- Pogledati video-zapis: *Freemirity dance group – children from Ghana* (svrha gledanja video-zapisa je da se što bolje predstavi povezanost afričke glazbe s plesnim pokretima, ganska kultura, tradicijski plesovi).

3. Završni dio sata

Slušanje - J. Offenbach: *Barcarola*

- Poslušati početni ulomak skladbe i odrediti mjeru.
- Osnovne informacije o skladatelju i skladbi.
- Izvesti početni ritam *Barcarole* udaraljka ili pljeskanjem.
- Poslušati glazbeni primjer u cijelosti.
- Zadatci za slušanje: odrediti izvođače, ponavlja li se početni ritam tijekom cijele skladbe?

Zapažanja na satu

Na drugom satu o afričkoj glazbi obradili smo i afričku pjesmu *Tuu! Tuu! Gbovi* iz afričke države Gane. Na pitanje što znaju o Gani, učenici su opet pokazali znanje o geografskom položaju, demografiji, službenim jezicima, a manje o glazbi. Demonstrirali smo pjesmu *Tuu! Tuu! Gbovi* uz pratnju klavira, a zatim smo razgovarali o tekstu pjesme. Na kraju smo uspjeli naučiti pjevati pjesmu po sluhu. Nakon toga pogledali su video-zapis pod nazivom *Freemirity dance group – children from Ghana*. Svrha je bila da učenici pokušaju sami uvidjeti povezanost afričke glazbe s tradicijskim plesom i ganskom kulturom. Sat je uspješno završen i učenici su napustili učionicu za nastavu Glazbene kulture bogatiji za još jedno iskustvo o afričkoj glazbi i Africi općenito.

Treći sat održan u šestom razredu

Predmet: Glazbena kultura

Razred: šesti

Broj sata: 32.

Nastavno područje (tema): Pjevanje i slušanje

Nastavna jedinica: Glazbala s tipkama – utvrđivanje

Tablica 6. Treći održani sat u šestom razredu

NASTAVNI SADRŽAJI	KLJUČNI POJMOVI
Glazbala s tipkama – utvrđivanje ilustrativni primjeri za glazbala s tipkama – slušanje <i>Čežnja za proljećem</i> – ponavljanje <i>Životinjski zemljopis / Zemljopisni kanjon</i> – obrada Senwa dedende-obrada	- čembalo - klavir - čelesta - orgulje - harmonika - pjesma - kanon -afrička glazba
ZADATCI ZA UČENIKE	ISHODI UČENJA
- pjevanje pjesme - sviranje na ritamskim udaraljka - slušno prepoznavanje glazbala i glazbenih primjera - uvježbavanje <i>rapa</i> - uvježbavanje čvrstog i jasnog izgovora	Učenik će moći lijepo otpjevati pjesmu. Učenik će moći prepoznati zvuk svakog pojedinog glazbala s tipkama i obrađene glazbene primjere. Učenik će moći jasno i čvrsto izgovarati tekst čime će ritam doći do izražaja uz stalno označavanje mjere pokretima ili udaraljka. Učenici će se upoznati s afričkom glazbom i moći otpjevati kanon <i>Senwa dedende</i> .

TIJEK SATA

1. Ponavljanje pjesme *Čežnja za proljećem*

- Slušno prepoznati pjesmu i otpjevati je.
- Ponoviti o 6/8-oj mjeri (složena mjera) i ponovo poslušati *Barcarolu*.
- Pjevati pjesmu prateći dinamičke oznake, a posebno uvježbavati crescendo i decrescendo.
- Ponovo otpjevati pjesmu u raznim kombinacijama solo – zbor.

2. Glazbala s tipkama – utvrđivanje

- Slušanje ulomaka glazbenih primjera za čembalo, klavir, čelestu, orgulje i harmoniku (Scott Joplin: *The Ragtime Dance*; Franz Liszt: *La Campanella*; P. I. Čajkovski: *Ples šećerne vile*; J.S. Bach: *Toccata i fuga u d-molu*, *Toccata*; Astor Piazzolla: *Libertango*).
- Zadatci za slušanje: slušno prepoznati glazbalo, objasniti način dobivanja tona, navesti ime skladatelja i naziv skladbe.

Pripremiti nove, učenicima nepoznate, glazbene primjere. Zadatak za svaki glazbeni primjer: odrediti glazbalo.

3. Životinjski zemljopis / Zemljopisni kanon – obrada

- Analizirati notni zapis – mjera i ritamske figure.
- Razgovarati o tekstu (ozbiljan, šaljiv) i rapu u glazbi koji učenici svakodnevno slušaju.
- Uvježbavanje rapa po frazama uz stalno označavanje mjere pokretima ili udaraljka.
- Izvesti rap u cijelosti. Obratiti pozornost na čvrst i jasan izgovor kako bi ritam došao do izražaja.

4. Senwa dedende-obrada

- Demonstrirati pjesmu *Senwa dedende* (pjevati i svirati klavirsku pratnju).
- Pročitati i objasniti tekst pjesme (objasniti učenicima da je riječ o pjesmi kojom majka doziva djecu na objed).
- Naučiti pjesmu pjevanjem po sluhu. Otpjevati pjesmu kao kanon.
- S učenicima ponoviti što znaju o Gani i afričkoj glazbi (geografski položaj, demografija i kultura).

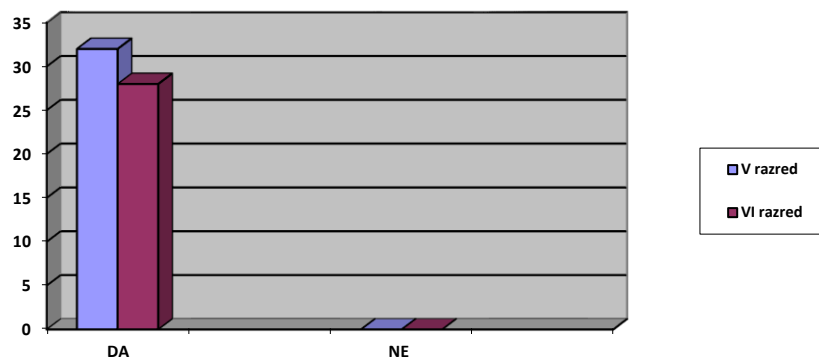
Zapažanja na satu

Na početku sata ponovili smo s učenicima što znaju o Gani i afričkoj glazbi. Za razliku od petog razreda, pokazali su malo više znanja o glazbi po sjećanju na prethodne sate. Učenicima smo demonstrirali pjesmu *Senwa dedende* uz klavirsku pratnju. Objasnili smo im da ovom pjesmom majka doziva djecu na objed. Razgovarali smo o sadržaju teksta pjesme, te smo pjesmu naučili pjevati po sluhu. Kada smo pjesmu točno intonacijski i ritmički naučili, podijelili smo se u grupe i pjesmu otpjevali kao kanon. Učenicima šestog razreda svidjela se afrička glazba i kultura te povezanost glazbe i plesa kao jedne cjeline. Ovaj je sat, kao i prethodni sati afričke glazbe u nastavi Glazbene kulture, prošao vrlo uspješno.

3.4. Analiza podataka i interpretacija rezultata

Cilj ankete bio je utvrditi koliko su učenici Osnovne Škole Antuna i Stjepana Radića u Gunji zainteresirani za upoznavanje afričke glazbe i kulture i za nastavu Glazbene kulture u cjelini (Prilog 1.). U anketnom ispitivanju sudjelovali su učenici petog i šestog razreda, od toga dva peta razreda (32 učenika) i dva šesta razreda (28 učenika). Anketom smo također htjeli ustanoviti u kojoj mjeri se učenicima svidjela primjena afričke glazbe u nastavi i kakav je dojam ostavila na njih.

Na prvo pitanje *Voliš li nastavu Glazbene kulture?* svi učenici petog i šestog razreda odgovorili su da im se sviđa nastava Glazbene kulture. Kao što se može vidjeti u Grafikonu 1., svi odgovori bili su potvrdni.

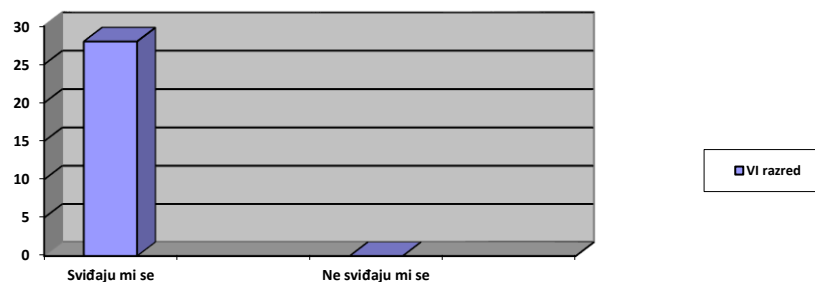
Grafikon 1. Učenici koji vole/ne vole nastavu Glazbene kulture.

Drugo pitanje glasillo je *Što misliš o pjesmama u udžbeniku Glazbene kulture?* „Za područje glazbenog opismenjivanja – a konstataciju ćemo odmah proširiti i na područje pjevanja u cjelini (dakle i onoga po sluhu) – nije moguće izraditi udžbenik, ili, drugim riječima, u odnosu na glazbene primjere kojima će se učitelj koristiti u procesu stjecanja vještine o kojoj govorimo, pa i u odnosu na pjesme koje će se pjevati, udžbenik nije drugo nego zbirka primjera, odnosno pjesmarica, podsjetnik za pjesme (tekst) koje je učenik naučio uz učiteljevu pomoć, a kao takav on predstavlja nastavno sredstvo koje učenik ne mora nositi kući! Jednom naučena (u školi) pjesma se uglavnom ne zaboravlja, ili bolje, bez posebnih napora ponavljanja ona ostaje u pamćenju točno toliko koliko to svojim kvalitetom zaslužuje“ (Rojko, 2012:122). Na temelju dobivenih rezultata zaključili smo kako je većina učenika zadovoljna sadržajem udžbenika (Grafikon 2.), a samo se jedan učenik petog razreda izjasnio da mu se ne sviđaju pjesme u udžbeniku.

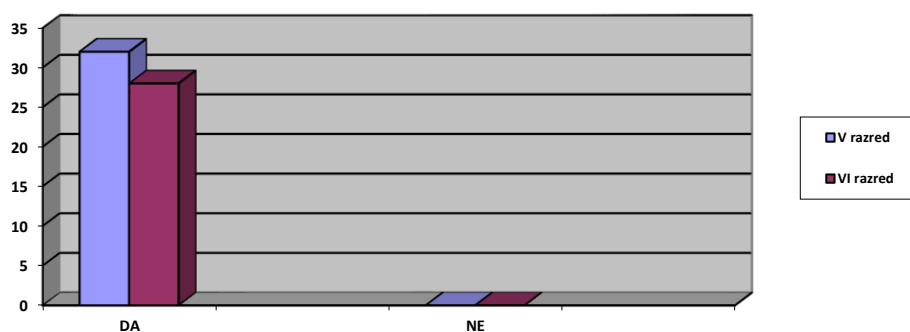
Grafikon 2. Mišljenje učenika petog razreda o pjesmama u udžbeniku Glazbene kulture.

Kao što je vidljivo u Grafikonu 3., svi učenici šestog razreda odgovorili su da im se sviđaju pjesme u udžbeniku Glazbene kulture.

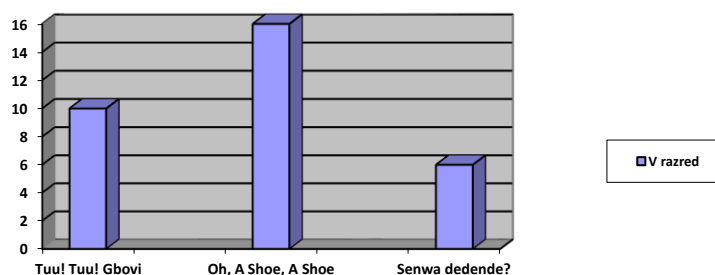
Grafikon 3. Mišljenje učenika šestog razreda o pjesmama u udžbeniku Glazbene kulture.

Sljedeće pitanje glasillo je *Je li ti se svidjela afrička glazba?* Odgovor na ovo pitanje bio je potvrđan (Grafikon 4.) u svim razredima u kojima je anketiranje izvršeno (dva peta i dva šesta razreda). Ovi odgovori upućuju na ozbiljno promišljanje o potrebi implementacije afričke (ali ne samo afričke) glazbe u nastavne programe i udžbenike.

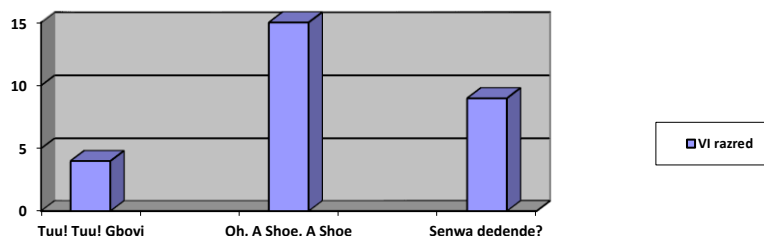
Grafikon 4. Učenici kojima se svidjela afrička glazba.

Četvrto pitanje glasilo je *Koja od pjesama ti se više svidjela?* Učenici su imali tri ponuđene pjesme koje su obrađene na nastavnom satu i koje smo skupa pjevali.

Grafikon 5. Odabir pjesme koja se učenicima petog razreda najviše svidjela.

U petom razredu došlo je do podjele mišljenja o afričkim pjesmama koje smo obradili na nastavi Glazbene kulture. Većini učenika svidjela se prva obrađena nastavna jedinica *Oh, A Shoe, A Shoe*, zatim slijedi *Tuu! Tuu! Gbovi* i konačno, najmanje im se svidjela *Senwa dedende* (Grafikon 5).

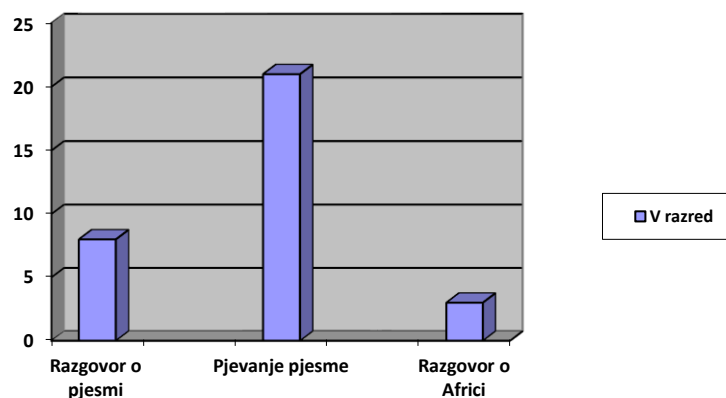

Grafikon 6. Odabir pjesme koja se učenicima šestog razreda najviše svidjela.

Učenicima šestog razreda, kao i učenicima petog razreda, najviše se svidjela prva obrađena nastavna jedinica *Oh, A Shoe, Shoe*. Druga po redu je *Senwa dedende*, koja im se svidjela zbog kanonskog pjevanja. Učenicima se najmanje svidjela pjesma *Tuu! Tuu! Gbovi* (Grafikon 6.). No, sveukupno uzevši, reakcije učenika na satu pokazale su da su im se sve obrađene pjesme svidjele.

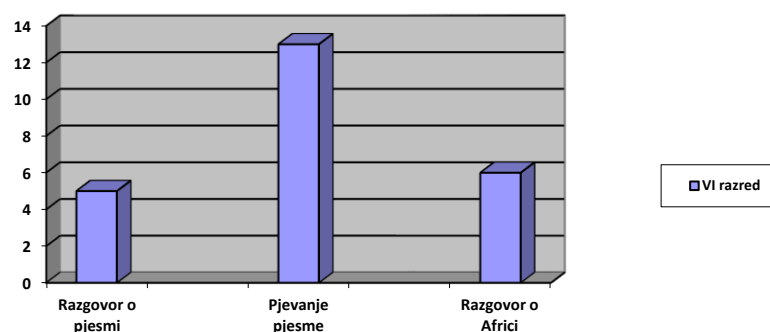
Peto pitanje u anketnom upitniku glasilo je *Što ti je bilo najzanimljivije tijekom sati o afričkoj glazbi?* Kao što se vidi u Grafikonu 7. i ovdje je došlo do podjele mišljenja jer većini

učenika petog razreda najviše se svidjelo pjevanje pjesme, a prema rezultatima ankete najmanje im se svidio razgovor o Africi. Možda bi reakcije učenika na razgovor o Afričkim narodima bile pozitivnije da su dobili zadatak sami istražiti obilježja određene afričke kulture.

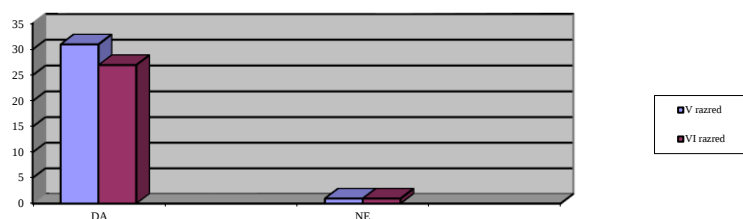
Grafikon 7. Zadovoljstvo učenika petog razreda različitim načinima upoznavanja afričke glazbe i kulture.

Mišljenje učenika šestog razreda (Grafikon 8.) uglavnom se podudara s mišljenjem učenika petog razreda jer im je najzanimljivije bilo pjevanje pjesme, dok se razgovor o pjesmi i Africi u podjednakom omjeru svidio manjoj grupi učenika.

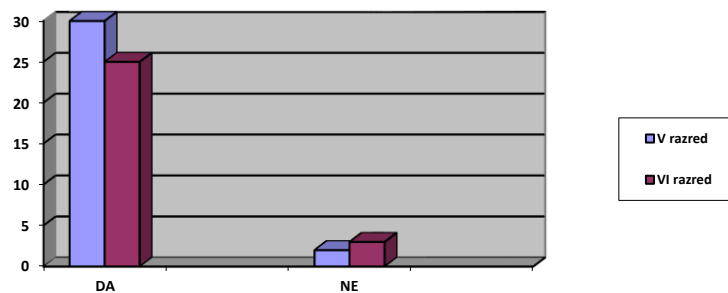
Grafikon 8. Zadovoljstvo učenika šestog razreda različitim načinima upoznavanja afričke glazbe i kulture.

Na šesto pitanje *Treba li u nastavi Glazbene kulture upoznati više afričkih pjesama* većina učenika odgovorila je da bi trebalo biti više ovakvih nastavnih sati, a samo su dva učenika odgovorila niječno (jedan iz petog i jedan iz šestog razreda). Smatramo da ima prostora tijekom školske godine za upoznavanje još afričkih kultura i to s prostora koji nisu bili obuhvaćeni ovim nastavnim satima.

Grafikon 9. Mišljenje učenika petog i šestog razreda o potrebi upoznavanja afričke glazbe u nastavi.

Posljednje, sedmo pitanje u anketnom upitniku glasilo je *Treba li u nastavi Glazbene kulture upoznati i pjesme s ostalih kontinenata (Azije, Amerike, Australije, Europe)*. Većina ispitanika odgovorila je da bi trebalo upoznati i pjesme s ostalih kontinenata. Dvoje učenika petog razreda i troje učenika šestog razreda odgovorilo je da nije zainteresirano za pjesme s ostalih kontinenata (Grafikon 10). Ovakvi rezultati upućuju na zaključak da treba obogatiti nastavu Glazbene kulture upoznavanjem razčitih glazba svijeta sa svih kontinenata. Naime, to je u današnjem globalizacijskom svijetu postalo potrebom kako bi učenici razvijali svoju interkulturalnu kompetenciju nužnu za život u 21. stoljeću.

Grafikon 10. Mišljenje učenika petog i šestog razreda o potrebi upoznavanja glazbe s ostalih kontinenata.

Interpretacija rezultata provedenog istraživanja temelji se na dobivenim odgovorima na sljedeća istraživačka pitanja:

- *Pokazuju li učenici zainteresiranost za glazbe svijeta?*
- *Kakav dojam ostavlja afrička glazba na učenike?*
- *Treba li u nastavi Glazbene kulture upoznati pjesme i kulture s ostalih kontinenata (Azije, Amerike, Australije, Europe)?*
- *Kakvo je mišljenje učenika o pjesmama u udžbeniku Glazbene kulture?*

Upoznavanje različitih glazba svijeta preduvjet je za interkulturalni odgoj učenika u nastavi Glazbene kulture. Interkulturalno glazbeno obrazovanje uvodi učenike u raznolikost glazbenih zvukova pri čemu učitelj ima vodeću ulogu u razvoju učenikove interkulturalne kompetencije. Također, treba naglasiti da je jednako važno i upoznavanje određenih kultura u cjelini, sa svim njihovim obilježjima i posebnostima. No, današnja nastava glazbe najvećim dijelom temelji se na tradiciji zapadnoeuropske umjetničke glazbe. Činjenica je da su mnogi narodi sudjelovali u stvaranju i razvoju mnogih glazba i kultura, pa su se shodno tome i razvile različite kulture glazba svijeta i svaka ima svoje posebnosti.

Rezultati provedenog istraživanja pokazali su kako su učenici zainteresirani za nastavu Glazbene kulture. Sveukupan dojam učenika o afričkoj glazbi je iznimno pozitivan. U anketnom upitniku svi ispitanici su odgovorili da im se svidjela afrička glazba. Tijekom sati na kojima je obrađena nastavna jedinica o afričkoj glazbi učenici su izjavili kako im je

zanimljiv afrički odnos prema glazbi i njihov ritam jer je afrička glazba ujedno povezana i s plesom. Učenici oba razreda pokazali su najveću preferenciju prema nastavnom području pjevanje. S oduševljenjem su pjevali pjesme koje smo odabrali za nastavni sat. Došlo je do podjele mišljenja o tome koja im se pjesma najviše svidjela. U svim razredima u kojima smo proveli anketu većina je odgovorila da im se najviše svidjela pjesma *Oh, A Shoe, Shoe*. Većina učenika se izjasnila da bi trebali u nastavi Glazbene kulture upoznati pjesme i kulture s ostalih kontinenata (Azije, Amerike, Australije, Europe). Na kraju provedenog istraživanja učenici su pokazali i više od onoga što smo očekivali od istraživanja. Njihova pažnja, predanost i zainteresiranost na satima ugodno su iznenadili. Učenici petog i šestog razreda s radošću su iščekivali svaki novi sat Glazbene kulture.

S obzirom na rezultate anketiranja može se reći da učenici pokazuju veliku sklonost prema glazbama svijeta. „Škola ima osebujnu ulogu aktualizacije i ucjepljenja raznih kultura stvarajući ozračje bogatstva i novih iskustava. Djeca u svojem osnovnoškolskom obrazovanju razvijaju vještine, znanja i stavove prema glazbi. U tom razdoblju treba im ponuditi, motivirati ih i poticati otvorenosti prema novim i drugačijim kulturama. Djeca u doticaju s takvim sadržajima, od predškolskog razdoblja, kroz osnovnu i srednju školu, mogu na autentičan način učiti glazbu svijeta pjevajući pjesmice, svirajući i izrađujući specifične instrumente svijeta“ (Anderson i Campbell, 2011 prema Dobrota i Blašković, 2014:313).

4. Zaključak

„Različitost i povezanost pojedinih kultura danas se drže posebnim vrijednostima te se u multikulturalnim demokratskim društvima potiče interkulturalnost koja iskazuje odnos među tim kulturama i potrebu međusobne interakcije zasnovane na razumijevanju. Interkulturalnost je usko povezana s postojanjem kulturnog identiteta koji izražava jedinstvenost i autentičnost neke kulture te pripadnost pojedinca ili društvene skupine toj kulturi“ (Šulentić Begić, 2010: 1). „Cilj glazbenog obrazovanja u suvremenom svijetu postaje nadilaženje ograničenih svjetova kulturalno definirane realnosti, što se ostvaruje pluralističkim koncipiranjem nastavnog programa, a ne njegovim ograničavanjem na temelju proizvoljno odabranih i limitiranih idiomskih vrijednosti. Na temelju ovakvoga pluralističkog programa kod učenika se razvija stvaralačka kritika, koja se ne manifestira na apstraktnome, teorijskom planu, već je rezultat izravnog kontakta s glazbom i promišljanja o njoj, pri čemu element verbalne komunikacije nije prvom planu. Ako bi kriteriji za uključivanje glazbenih primjera u pluralistički program bila njihova sonornost, ekspresivnost i glazbena zanimljivost, glazbena bi nastava uistinu mogla sudjelovati u stvaranju novih vrijednosti, u prenošenju kulture i u kritičkoj refleksiji, čime bi proces glazbene ideologizacije postupno postajao prošlost“ (Dobrota, 2007:127). U ovom istraživanju učenici su upoznali afričku glazbu u nastavi Glazbene kulture. Rezultati istraživanja pokazali su da se učenicima sviđa predmet Glazbena kultura i da se na satima osjećaju ugodno jer im je i sama atmosfera opuštenija nego na drugim predmetima.

„Na nastavi Glazbene kulture u osnovnoj općeobrazovnoj školi učenici upoznaju glazbena djela različitih vrsta, stilova i glazbeno-stilskih karakteristika. Slušanjem glazbe i analizom glazbenih djela te pjevanjem i sviranjem stječu se osnovna glazbena znanja i razvija glazbeno umijeće. Sadržaji nastave glazbe u osnovnoj školi obuhvaćaju upoznavanje glazbala, pjevačkih glasova, solističkih, komornih i skupnih načina izvođenja glazbe, glazbenih oblika, instrumentalnih, vokalnih i vokalnoinstrumentalnih vrsta, glazbeno-stilskih razdoblja, skladatelja, izvođača. Ta im znanja pomažu u generiranju opće i glazbene kulture te započinje njihovo razumijevanje (glazbene) umjetnosti. S tim znanjima moći će aktivnije pratiti koncertna događanja te se kritički odnositi prema glazbi svih vrsta i stilova“ (Vidulin, 2013:205).

Afrička glazba u nastavi Glazbene kulture ostavila je snažan dojam kod učenika. Oduševilo ih je koliku važnost afrički narod pridaje svojoj kulturi i glazbi. U Africi je glazba sastavni dio njihovog života i svakodnevice, usko je povezana s plesom i zajedno predstavljaju smisao života afričkog naroda. „Interkulturalni odgoj učenika je u današnjem globalnom društvu neizmjenjivo važan jer razvija svijest o kulturnom identitetu svakog pojedinca, može riješiti mnoge probleme suživota među različitim skupinama, pridonijeti upoznavanju i razumijevanju drugih kultura te ostvarivanju uspješne međusobne komunikacije. Interkulturalnim odgojem i obrazovanjem stječemo interkulturalnu kompetenciju, tj. postajemo svjesni različitih kultura koje priznajemo i prihvaćamo. Osim uspješne komunikacije, temeljni zahtjevi interkulturalne kompetencije su osjetljivost i samosvijest, odnosno razumijevanje ponašanja drugih te način njihova razmišljanja i viđenja svijeta (Hrvačić i Piršl, 2007 prema Šulentić Begić, 2015:1). Interkulturalna kompetencija i osjetljivost ujedno pridonosi kvalitetnijem odgoju i obrazovanju i školskom ozračju, jer pridonosi smanjenju etnocentrizma, predrasuda, stereotipa, nejednakosti i diskriminacije u društvu“ (Piršl, 2007 prema Šulentić Begić, 2015: 1).

Iz ovog istraživanja može se zaključiti da se učenicima svidjela afrička glazba i da bi voljeli upoznati i glazbe i kulture i drugih kontinenata. Nakon svakog održanog sata o afričkoj glazbi učenici su nestrpljivo ispitivali hoće li biti još ovakvih sati nastave Glazbene kulture. Međutim, zastupljenost različitih glazba svijeta u nastavi glazbe je više nego nedovoljna. Nastavnim programima i udžbenicima dominira zapadnoeuropska umjetnička glazba, a opet, svi smo svakodnevno, putem različitih medija, okruženi najrazličitijim vrstama glazba iz svih krajeva svijeta. Mišljenja smo da je moguće posvetiti određeni broj nastavnih sati tijekom svake školske godine upoznavanju različitih glazbenih tradicija sa svih kontinenata kao i kultura u cjelini. Na taj način ne bi se ugrozila dominacija „zapadne“ glazbe, a učenici bi upoznali glazbu i kulturu različitih naroda i razvijali interkulturalnu kompetenciju potrebnu za život u suvremenom društvu.

5. Literatura

- Dobrota, S., Ćurković, L. (2016). Glazba W.A.M u nastavi glazbe nižih razreda osnovne škole
- Dobrota, S., Kovačević, S. (2007). Interkulturalni pristup nastavi glazbe. *Pedagogijska istraživanja*, 4(1), 119-127.
- Dobrota, S., Kušćević, D. (2008). Zavičajna baština Šibensko-Kninske županije-Refleksije u nastavi glazbene i likovne kulture. *Godišnjak Titius*, 1 (1), 259-272.
- Dobrota, S., Blašković, J. (2014). Stavovi studenata učiteljskog studija o uključivanju interkulturalizma u nastavu glazbene kulture. *Godišnjak Titius*, 6-7, 301-316.
- Drandić D. (2010). Tradicijska glazba u kontekstu interkulturalnih kompetencija učitelja. *Pedagogijska istraživanja*, 7(1), 95-107.
- Manuel, P. (1988). *Popular music of the non-Western World. An Introductory Survey*, New York: Oxford University Press.
- Muzička enciklopedija (1958). Zagreb: Leksikografski zavod.
- Nastavni plan i program za osnovnu školu (2006). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.
- Rojko, P. (2012). Metodika nastave glazbe teorijsko- tematski aspekti, Glazbena nastava u općeobrazovnoj školi. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Pedagoški fakultet Osijek.
- Šulentić Begić, J. (2006) Primjena otvorenom modela nastave glazbe. *Život i škola*, 15-16, 97-104.
- Šulentić Begić, J. (2010). Glazba i interkulturalnost. U: Zbornik radova s 2. međunarodne znanstvene konferencije Obrazovanje za interkulturalizam , Peko, A., Sablić, M., Jindra, R. (ur.). Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku/Učiteljski fakultet u Osijeku/Nansen Dijalog Centar Osijek, 327-340
- Šulentić Begić, J. (2015) Interkulturalni odgoj i nastava glazbe u prva četiri razreda osnovne škole. U Međunarodna znanstveno-stručna konferencija. Položaj Roma u odgoju i obrazovanju, Mlinarević, V., Brust Nemet, M., Bushati, J. (ur.). Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, 455-484.
- Šulentić Begić, J., Britić, V. (2012). Otvoreni model nastave glazbene kulture u primarnom obrazovanju u nekim osječkim osnovnim školama. *Tonovi*, 60, 72-84.
- Šulentić Begić, J.i Begić, A. (2015) Otvoreni model nastave glazbe u razrednoj nastavi. *Školski vjesnik*, 64(1), 112-130.
- Vidulin, S. (2013). Nastavni ciljevi i glazbena hiperprodukcija, *Armud* 44/2 (2013) 201-226.

Internetski izvori

- http://artsites.ucsc.edu/igama/2%20%20Encyclopedia/eLEGAM%20Content%20Files/C%20-%20FAAISCJ/01_Chapter1.pdf
- <http://drumtidam.info/afro-kutak/hardver/1568-zapadno-afri-instrumenti>
- <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=702>
- http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Music_of_Africa
- http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Music_of_Africa#Musical_instruments
- <http://www.savjetnica.com/znacenje-glazbenog-odgoja-za-svestrani-odgoj-djeteta/>
- <https://e-kako.geek.hr/kultura/kako-se-razvijala-africka-glazba/>
- https://sh.wikipedia.org/wiki/Tradicijska_muzika
- <https://www.britannica.com/art/African-music#toc57066>
- <https://www.britannica.com/art/African-music/Musical-structure>

6. Sažetak

Afrička glazba u nastavi Glazbene kulture

Pogledavši povijesni razvoj glazbene kulture može se vidjeti da su mnogi narodi sudjelovali u njenom stvaranju. Ispreplitanjem različitih kultura i različitih naroda razvijala se i glazbena kultura iz čega zaključujemo da je glazba multikulturalna umjetnost. Upoznavanjem vlastite kulture razvija se svijest o vlastitom kulturnom identitetu, a slušanjem glazbe drugog naroda upoznaje se i njegova kultura, što doprinosi razvoju interkulturalizma. Također, u razvoju učenikove interkulturalne kompetencije nastavnik ima najvažniju ulogu. U ovom radu naglasak se stavlja na primjenu afričke glazbe u nastavi Glazbene kulture. Afrička glazba raznolika je kao i njene kulture i narodi, a cvjetala je u mnogim autonomnim oblicima i oblikovana je od različitih utjecaja. Glazba je, osim toga, sastavni dio svakodnevnog života stanovnika Afrike. U okviru istraživačkog dijela ovoga rada provedeno je istraživanje u Osnovnoj školi „Antun i Stjepan Radić“ u Gunji. Istraživanje se odvijalo tijekom drugog polugodišta u školskoj godini 2016./2017. u petom i šestom razredu. Svrha istraživanja bila je utvrditi koliko su učenici zainteresirani za afričku glazbu i glazbe svijeta općenito te kakav je dojam na njih ostavila afrička glazba. Rezultati su pokazali da se nastava obogaćena upoznavanjem afričke glazbe i kulture svidjela učenicima i da su zainteresirani i za upoznavanje drugih glazbenih i kulturnih tradicija sa svih kontinenata. Smatramo da bi rezultati mogli biti smjernicama za napredak u kreiranju nastavnih programa, udžbenika za nastavu glazbe, ali i za drugačiji pristup učitelja nastavi glazbe. Pristup koji bi zasigurno doprinijeo razvoju interkulturalne kompetencije učenika današnje, suvremene škole.

Ključne riječi: *nastava glazbe, interkulturalizam, glazbe svijeta, afrička glazba.*

7. Summary

African Music in Music Education

Looking at the historical development of musical culture it can be seen that many nations participated in its creation. Music culture has evolved by interweaving different cultures and different nations, from which we conclude that music is a multicultural art. Awareness of our own cultural identity is developed by getting to know our own culture, and we get to know about other people's culture by listening to the music of other nations, which contributes to the development of interculturalism. Also, the teacher plays the most important role in developing the student's intercultural competence. This paper places an emphasis on the application of African music in the teaching of Music culture. African music is diverse as its culture and nations, and has flourished in many autonomous forms and is shaped by various influences. Besides, music is a part of the everyday life of African population. Within the research part of this paper, research was conducted at the Elementary School "Antun and Stjepan Radić" in Gunja. The research was conducted during the second half of the school year 2016/2017 in the fifth and sixth grade. The purpose of the research was to determine how much the students are interested in African music and the world music in general, and what impression did the African music leave. The results showed that the students liked the teaching enriched by getting acquainted with African music and culture and they were also interested in getting to know other musical and cultural traditions from all continents. We believe that these results could be guidelines for progress in music curriculum and textbook creation, but also for different approaches of music teachers to teaching music. The approach that would surely contribute to the development of the intercultural competence of students of modern, contemporary schools.

Key words: music teaching, interculturalism, music of the world, African music.

8. Prilozi

Prilog 1. Anketni upitnik

1. Voliš li nastavu Glazbene kulture?	DA NE
2. Šta misliš o pjesmama u udžbeniku Glazbene kulture?	a) sviđaju mi se b) ne sviđaju mi se
3. Je li ti se svidjela Afrička glazba?	a) DA b) NE
4. Koja od pjesama ti se više svidjela?	a) <i>Tuu! Tuu! Gbovi</i> b) <i>Oh, A Shoe, A Shoe</i> c) <i>Senwa dedende</i>
5. Što ti je bilo najzanimljivije tijekom ovih sati?	a) razgovor o pjesmi b) pjevanje pjesme c) razgovor o Africi
6. Treba li u nastavi Glazbene kulture upoznati više afričkih pjesama?	a) DA b) NE
7. Treba li u nastavi Glazbene kulture upoznati i pjesme ostalih kontinenata (Azije, Amerike, Australije, Europe)	a) DA b) NE